RAPPORT

Karlsøy kommune
-et levende øyrike

«Tett og nært»

Mulighetsstudie for Hansnes og Gamnes

Juni 2020

WSP

Forfattere: Eva T. Olsen, Astrid Fjose og Arne Sundheim

RAPPORT

Tittel: Mulighetsstudie for Hansnes og Gamnes			
Oppdragsgiver: Karlsøy kommune	Forfattere: Astrid Fjose, Arne Sundheim og Eva T. Olsen		
Oppdragsleder: Eva T. Olsen, WSP divisjon Midt/Nord	Oppdragsnr: 21067	Rapport nr: 1	Dato: 17.06.2020

Kunnskap og informasjon til denne utredningen har vært samlet ved gjennomgang av kommunens planverk, tidligere utredninger, resultater fra folkemøter med workshops og SWOT-analyse, og WSPs erfaring fra tidligere og sammenlignbare prosjekter, samt dagsaktuelle artikler, kronikker og analyser fra fagmiljøer.

Prosjektet har hatt fokus på innbyggerinvolvering og brukermedvirkning. Det har vært avholdt til sammen tre workshops, på Hansnes, Reinøy og Vannøy. Det har til sammen møtt ca. 150 innbyggere på folkemøtene, med stort engasjement og mange innspill. Det var i tillegg planlagt en workshop med næringslivet, men på grunn av liten interesse, besluttet styringsgruppen at den ikke skulle avholdes.

Prosjektet har gjennomført en interessentanalyse og på bakgrunn av denne ble det utarbeidet en spørreundersøkelse som ble lagt ut på kommunens hjemmeside og sendt særskilt til nærlingslivsaktører. I alt har 106 interessenter svart på spørreundersøkelsen. Validiteten i en slik undersøkelse med så få respondenter kan ikke sammenlignes med omfanget av «byråundersøkelser» som benytter en respondentmasse på ca. 1000, men undersøkelsen i Karlsøy gir en tendens. Gjennom svarene er det avdekket en usikkerhet på 6 respondenter som har anonyme navn, og der svarene er gjennomgående identiske, altså at det kan være dobbeltsvar. Luker man ut disse har vi en sikker reel respondentmasse på 94,3 % av de 106 som har svart.

Det er en markant større svarprosent fra innbyggere på Vannøya enn det er fra innbyggere på Hansnes, Gamnes og Reinøya. Utredningen skal ikke ha fokus på prosjektet Langsundforbindelsen, men utfordringer og muligheter på Hansnes og Gamnes **forutsatt etablering av forbindelsen.** I prosessen er det kommet til uttrykk både positive og negative virkninger ved etablering av den nye infrastrukturen. Positive virkninger går på kortere og enklere reisevei til Tromsø, enklere for næringslivet, man kan kjøre til/fra Reinøya uten å forholde seg til fergetider, og det kan være starten på en fergefri kystriksvei mellom øyene og nordover til Skjervøy. Negative holdninger går i stor grad på at Hansnes som kommunesenter blir i «bakevja», og det blir lengre avstand og høyere kostnad for befolkningen på Vannøya med å komme seg til Hansnes.

Resultat fra workshopene, spørsmål og resultat av spørreundersøkelsen, samt en oversikt over sammenlignbare steder og kommuner ligger som vedlegg. Prosjektet har hatt en styringsgruppe bestående av rådmannens ledergruppe, en prosjektgruppe bestående av næringssjef, avdelingsleder plan- og utvikling og kommuneplanlegger. WSP har hatt et team på 3 personer som har stått for arbeidet.

Innledningsvis forklarer vi noen gjennomgående fagbegreper i rapporten Det er viktig å forstå problemstillingen i lys av at etablering av Langsundforbindelsen vil medføre at Hansnes mister status som knutepunkt ved at fergetrafikken forsvinner.

- Et knutepunkt kan både være et kommunesenter eller et mindre lokalsenter; et sted hvor ulike ferdselsveger og kollektive transportmidler møtes, og hvor det er gunstig å samlokalisere viktige samfunnsfunksjoner.
- Kommunesenter: Stedet der kommunehuset med sine sentrale funksjoner og tjenester er lokalisert

Prosessen har avdekket utfordringer for kommunesenteret Hansnes når stedet mister knutepunktfunksjonen ved at ferga forsvinner. Gamnes blir da et knutepunkt med tunnelinnslaget til den nye Langsundforbindelsen. Mulighetsstudiet ser på hvordan Hansnes kan opprettholde attraktiviteten som kommunesenter samtidig som Gamnes kan vokse som lokalsenter. Mulighetene ligger i å tenke tettstedsutvikling i konseptet «tett og nært» med synergier og sambrukseffekter mellom offentlige og private aktører, og fokus på bl.a. boligutvikling og bolyst. Videre alternativer med ny og forbedret infrastruktur inn til Hansnes.

WSP har ikke relatert koronasituasjonen i Norge og verden til dette prosjektet. Til det er situasjonen for uforutsigbar både nå og i nærmeste fremtid.

INNHOLDSFORTEGNELSE

MULIGHETSSTUDIE HANSNES OG GAMNES – INNLEDNING 4
1.0 AKTUELLE TRENDER I TIDEN FOR HANSNES OG GAMNES 5
2.0 VEKST OG BOSETTING 7
2.1 Hva betyr dette for Hansnes og Gamnes? 9
3.0 HØY AKTIVITET I SJØMATNÆRINGENE OG TURISME 11
3.1 Hva betyr dette for Hansnes og Gamnes? 13
4.0 REISELIV OG TURISME I ARKTISKE STRØK 15
4.1 Hva betyr dette for Hansnes og Gamnes? 16
5.0 «TETT OG NÆRT» 17
5.1 Hva betyr dette for hansnes og gamnes? 19
6.0 KARTLEGGING AV STEDSKVALITET 20
6.1 stedskvaliteter – bilder fra lokale hjemmesider og facebooksider 22
7.0 OMDØMME – HANSNES OG GAMNES 23
8.0 TILBAKEBLIKK OG FREMTIDSBILDE – INFRASTRUKTUR SOM PREMISSLEVERANDØR 24
9.0 UTVIKLINGSTREKK OG FREMTIDSBILDE – NÆRINGS- OG TJENESTEPRODUKSJON 26
10.0 UTVIKLINGSTREKK OG FREMTIDSBILDE – HANSNES OG GAMNES 27
11.0 UTVIKLINGSTREKK OG FREMTIDSBILDE – HANSNES SOM KOMMUNESENTER OG FORTSATT KNUTEPUNKT 30
11.1 Hva betyr dette for Gamnes? 32
12.0 FREMTIDSBILDE OG UTVIKLINGSTREKK - HANSNES UTEN STATUS SOM KNUTEPUNKT 34
12.1 Utviklingstrekk og fremtidsbilde –HVA BETYR DETTE FOR GAMNES? 36
13.0 TRANSFORMASJON - ENDRING OVER TID – EKSEMPEL IVELAND 38
14.0 STRATEGIER FOR STEDSUTVIKLING 39
VEDLEGG: 41
REFERANSER: 41

MULIGHETSSTUDIE HANSNES OG GAMNES – INNLEDNING

Karlsøy kommune har igangsatt en prosess for rullering av ny arealplan. I forbindelse med dette arbeidet har rådmannen bedt om at det gjennomføres en mulighetsstudie for Hansnes og Gamnes.

Formål

WSP skal bistå Karlsøy kommune i å gjennomføre en mulighetsstudie for Hansnes og Gamnes. Mulighetsstudien skal ikke peke ut konkrete områder, men fokusere på forskjellige alternativer som skal danne grunnlag for beslutningene som skal tas videre gjennom arealplanarbeidet i kommunen.

Mandat

I dette prosjektet ligger følgende oppgaver;

- Samfunnsanalyse med utviklingstrekk og føringer fra internasjonalt, nasjonal, regionalt og lokalt hold som er relevante for Hansnes og Gamnes basert på de mål og strategier som ligger til grunn i samfunnsplan og planprogram for arealdelen.
- Kartlegging av stedskvaliteter, identitet og omdømme for Hansnes og Gamnes for å se hvilke potensial stedene har for utvikling.
- Mulig fremtidsbilde for Hansnes og Gamnes:
    - Kommunikasjonsstruktur både på land og sjø etter Langsundforbindelsen jf. nye veiforbindelser og nedlegging av fergeleier.
    - Plassering og sambruk av ulike tjenester, funksjoner og møtesteder
    - Bolig- og næringsutvikling

Sammenligningsgrunnlag – steder og kommuner med lignende forhold innen demografi, infrastruktur og næringsliv som kan vise til en positiv samfunnsutvikling. Et kort resyme av aktuelle kommuner ligger som vedlegg.

Foto: Karlsøy kommunes hjemmeside

1.0 AKTUELLE TRENDER I TIDEN FOR HANSNES OG GAMNES

De store samfunnstrendene kan defineres som store sosiale, økonomiske, politiske og teknologiske endringer som finner sted sakte men sikkert, og som vil påvirke oss i årene fremover.

Verden er blitt mindre, de globale trendene gjør seg gjeldende på tvers av, og til tross for, de vanlige skillelinjene vi finner innen geografi, kultur, språk, religion og økonomi.

Kommunen og dets innbyggere blir berørt av globaliseringen, større næringslivsaktører etablerer seg i kommunen og driver internasjonal handel, kommunen har en økende grad av turister fra hele verden og det har vært en jevn vekst av innvandring og utenlandsk arbeidskraft til kommunen, som i dag er på 12% av befolkningen.

Økt internasjonal handel, økning i spesielt vinterturismen og nye teknologiske løsninger gir kommunen, næringsliv, innbyggere og hyttefolk som «deltidsinnbyggere» nye muligheter for befolkningsvekst, økt bolyst og etablering av nye spennende arbeidsplasser.

Innenfor laksetransport har det vært mange utredninger for å se på logistikk med å få sjømattransporten raskest og mest mulig effektivt fra kyst til marked[1]. Med Langsundforbindelsen vil all transport fra Reinøya og inn til Tromsø skje sømløst, ved at det ikke lenger er ventetid på ferge. Det vil gi en drastisk forbedring av transporteffektiviteten. Fra Vannøya vil det fortsatt være ferge over til Reinøya, slik at transport må tilpasses fergetider. Men for sjømattranport alene vil effektiviteten i transportkorridoren bedres. Bortsett fra dette, påpeker bl.a. flere i spørreundersøkelsen at det kan bli dyrere for tungtransporten når det må betales både for tunnel og ferge, samt at det blir kostbart for ansatte som pendler strekningen, og som er avhengig av å komme til kultur, idrettstilbud mv for barn og ungdom på Hansnes.

Nye teknologiske løsninger gir mulighet for kunnskapsinnhenting- og deling, avstandsoppfølging og deltagelse *på tross* av avstander. De nye teknologiske løsningene gir større muligheter for folk flest til å velge om de vil bo i bygd eller by, og samtidig kunne ivareta en spennende jobb og hobby fra der man bor.

Kravene og de økonomiske vilkårene for kommunene vil endre seg. I perioden frem mot 2040 forventes det at Nord-Norge vil se en tilbakegang i folketallet. Samtidig vil det foregå en urbanisering, hvor flere flytter til mer sentrale og tettere befolkede områder. Denne utviklingen forsteker Karlsøy kommunes utfordringer. Men Nord-Norge er ikke unik i forhold til en global trend rundt urbanisering. Andre perifere regioner både i Norge, Europa og verden for øvrig opplever mye av det samme. Det er dog verdt å merke seg at mange andre perifere regioner som fraflyttes er ressurssvake med høy ledighet og svak økonomisk utvikling, noe som i utgangspunktet ikke er tilfelle i Nord-Norge.

De demografiske endringer vil preges av at det blir flere eldre, og spesielt en økning i den eldste aldersgruppen, over 80 år. I 2040 vil det, ifølge hovedalternativet til SSB være mer enn 1,4 millioner som er i denne aldersgruppen i Norge.

[1] Finnmark, Troms og Nordland fylkeskommuner (2014) «Fra kyst til marked – Sjømattransport i Nord-Norge i 2014

Mange eldre vil ha relativt god helse og klare seg selv lenger enn tidligere, men med økene alder stiger behovet for helse- og omsorgstjenester fra det offentlige. I fremtiden vil den demografiske situasjonen i Norge tilsi at det blir færre og færre hender til å ta seg av oppgavene, samtidig som etterspørselen etter en rekke kommunale kjerneytelser vil øke. FN s bærekraftmål er nært knyttet opp mot folkehelse. Det er særlig viktig at kommunene setter i verk tiltak og legger til rette for det aldersvennlige samfunn gjennom aldersvennlig stedsutvikling.

Bærekraftig utvikling er et overordnet mål for samfunnsutvikling både globalt og i Norge. All endring og utviklingen skal skje hensynsfullt, og ikke på bekostning av miljø, helse, livskvalitet, sosiale sammenhenger, økonomi, kultur og lokale verdier. I Sverige benytter de begrepet «holdbart»[2] for «bærekraftig». Det vi gjør bør ikke gå ut på dato.

Karlsøy kommune bør i sitt videre arbeid med arealplanen ha fokus på hvordan FNs 17 bærekraftmål kan ligge til grunn for utvikling av et fremtidig livskraftig kommunesamfunn.

FNs bærekraftmål

[2] https://www.wsp.com/sv-SE/kampanjer/framtidssakrar/socialhallbarhet

2.0 VEKST OG BOSETTING

Den demografiske utviklingen sier noe om befolkningsendring, alders og kjønnssammensetning over tid. Demografiske framskrivninger og analyser av disse gir kommunene mulighet til å fange opp trender i utviklingen, dimensjonere tjenestene og drive god samfunnsutvikling.

I planprogrammet til kommuneplanens arealdel 2020-2030 står det; «Vi vokser ikke i takt med landsgjennomsnittet og samtidig som andelen barn/unge/yrkesaktive synker, øker aldersgruppen 67+». Den demografiske utviklingen utfordrer Karlsøysamfunnet og bærekraften vil kunne gi utfordringer knyttet til blant annet rekruttering generelt.

Utviklingen utfordrer også det private næringsliv som har og vil ha behov for arbeidskraft.

Det er den demografiske utviklingen som ligger til grunn for samfunns- og næringsplanens mål om at Karlsøy kommune må ha en økning i næringslivet, som igjen vil kunne gi grunnlag for vekst i befolkningen til om lag 3000 innbyggere innen 2030.

Tall fra SSB viste i november 2019 en befolkningsnedgang i de tre nordligste fylkene. Befolkningsnedgangen kan ifølge viserektor på UiT Kriss Rokken Iversen[3] innebære at tilgangen på menneskelige ressurser er en begrensende faktor for utviklingen av Nord-Norge i årene som kommer.

En grunn til befolkningsnedgang er også nedgang i arbeidsinnvandring fra Øst-Europa. Som følge av svekket kronekurs og stor økonomisk vekst i de nye EU-landene, spesielt i Polen, er attraktiviteten ved å arbeide eller flytte til Norge dalende. Direktøren ved Nord-Norges Brüssel-kontor hadde en større artikkel vedrørende dette i flere medier 27.12.19.

I tillegg opplever man urbanisering og sentralisering ved at de unge flytter mere sentrumsnært, mens de eldre blir igjen i ytterkantene. Professor Kjell Arne Rørvik ved Norges Arktiske Universitet har i innlegg på Fylkesmannens vinterkonferanse 2020[4] påpekt flere av disse utviklingstrekkene bl.a. gjennom seks forklaringer på det Nord-Norske paradokset.

Det Nord-Norske paradokset:

1. *Færre fødedyktige – og flere fødedyktige får færre barn*
2. *Ungdomsflytting – og svekket lakseeffekt*
3. *Økende pensjonistflytting*
4. *Økende frikobling mellom bosted og arbeidssted*
5. *Mangler ved arbeidsmarkedet nordpå*
6. *Boliger, en flaskehals for bosetting i distriktene*

Befolkningssammensetningen i Karlsøy kommunen viser at fødselstallet går ned, og at antall personer i gruppen som er arbeidsfør synker. Veksten skjer i de aldersgruppene som får et økende behov for helse og omsorgstjenester, spesielt de over 80 år.

Karlsøy kommune er et øyrike og kommunens innbyggere bor på de forskjellige øyene. Trenden viser at de fleste yngre er bosatt på tettstedet Hansnes og jo lengre fra dette kommunesenteret en kommer, jo eldre blir befolkningen.

[3] https://www.ht.no/nyheter/2020/01/06/UiT-rektoren-tror-klimaendringer-vil-gi-flere-innbyggere-i-Nord-Norge-20756786.ece

[4] Fylkesmannen i Troms og Finnmark, vintermøtet 2020 i Alta 28. – 30. januar

Oppsummert er barnetallet synkende, og med 33 færre barn fra 0-5 år i 2030 blir demografien en stor utfordring for Karlsøy kommune. I tillegg vil kommunen få utfordringer knyttet til å opprettholde god kompetanse og kvalitet på skole- og barnehagetilbudet. Generelt peker dette mot at kommunen på sikt må vurdere en sentralisering av både skole- og barnehagetilbudene i hele kommunen for å opprettholde gode oppvekstforhold. Dette kan igjen ha innvirkning på fremtidig arealplanlegging i form av hvor skolene og barnehagene bør ligge.

2.1 HVA BETYR DETTE FOR HANSNES OG GAMNES?

Demografiske endringer, sentralisering og urbanisering får konsekvenser ved at de yngre bosetter seg mer sentralt og de eldre blir igjen i distriktet i grisgrendte områder. Forskning viser at det å være ensom gjør oss mer utsatt for fysiske og psykiske sykdommer og tidlig død. Derfor har arbeidet for å forebygge og bekjempe ensomhet blitt en stadig større og viktigere del av folkehelsearbeidet[5]. Årsakene til økt ensomhet er blant annet at vi lever lengere og at seniorer spesielt opplever å miste livsledsagere, familie og venner.

Trivsel og livskvalitet er avhengig av møteplasser og samvær med andre, dette gjelder særlig for barn og eldre. Dette betegnes som den sosiale bærekraften i samfunnet. Sett i et folkehelseperspektiv er det særlig viktig at plassering av tjenester, funksjoner og møtesteder legger til rette for møtepunkter, deltagelse og sosiale arenaer. Rådhuset på Hansnes har gjennom bevisst satsing fra kommunen utviklet seg til et servicesenter og en viktig møteplass hvor innbyggere og besøkende kommer for å få utført nødvendige tjenester.

Det gamle sykehjemmet ble ombygd til rådhus/servicesenter med bibliotek, og hvor man har samlet flere kommunale og andre offentlige tjenester. Her kan man også ta seg kaffe eller en lunsj i kantina, møte kjente og høre nytt.

For å beholde servicesenteret som den viktige møteplassen for innbyggerne i fremtiden må det satses på gode transportalternativer inn til kommunesenteret.

Trender i tiden er å samle flere ulike funksjoner i samme bygg, offentlige/kommunale sammen med private næringsaktører. Samlokalisering av flere funksjoner skaper spennende møteplasser og steder for generasjons-uavhengige møter der folk bor. Små fagmiljøer, mangel på fagpersonell og økonomiske utfordringer er viktige argumenter for å samlokalisere offentlige og private tjenester i større grad.

Arkivbilde fra Nordlys

[5] https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-folkehelsemelding-gode-liv-i-eit-trygt-samfunn/id2640543/

For å fremme trivsel og livskvalitet for innbyggerne er det viktig at nye møteplasser realiseres i nær tilknytning til andre samlokaliserte funksjoner.

Det finnes mange gode eksempler på kommuner som har lagt til rette for å samle ulike funksjoner, eksempler på dette er Ulstein arena (fra bilde nedenfor) hvor kommunen har samlet bibliotek, bad, idrettshall i et og samme bygg, og lokalisert dette svært sentralt i tettstedet.

Karlsøy kommune har elementer av en slik samling av funksjoner i dagens kommunehus.

De demografiske endringer og samt trender i tiden, tilsier at kommunen bør samle og samlokalisere flere av sine funksjoner og tjenester på Hansnes eller Gamnes i tilknytning til etablering av flerbrukshall, ny barnehage eller andre offentlige bygg.

Ulstein Arena, Norske arkitekters Landsforbund

3.0 HØY AKTIVITET I SJØMATNÆRINGENE OG TURISME

Det er høy aktivitet i sjømatnæringene i Karlsøy, og kommunen har som mål å bli «Norges ledende sjømatkommune.»

Iflg Strategisk næringsplan[6] arbeider 560 arbeidstakere i marin matproduksjon, underleveranser til marin sektor, og med diverse tjenesteproduksjon. Utfordringen i fiskeindustrien er utstrakt bruk av sesongarbeidere og innleid arbeidskraft.

Det antas at det er særlig tre områder hvor det mest sannsynlig vil bli etterspørsel etter arbeidskraft i fremtiden, dette er:

- Sjømatnæringen
- Turist og reiseliv
- Helse- og omsorgstjenestene.

Ifølge SSB 2019 arbeider de flest lønnsmottakere bosatt i Karlsøy i helse- og omsorgstjenestene. Den nest største gruppen lønnsmottakere som bor i Karlsøy arbeider med varehandel og tjenesteyting av forskjellig slag. Sekundærnæringer er den tredje største, mens færrest lønnsmottakere som bor i Karlsøy arbeider i primærnæring som jordbruk og fiske[7].

Når det gjelder næringsstrukturen er tallene annerledes. Tall fra SSB viser at kommunen har en høy andel bedrifter innen jordbruk, skogbruk og fiske, noe som gjenspeiler den store aktiviteten i havbruksnæringen og en høy andel enkeltmannsforetak innen disse sektorene.

[6] Karlsøy kommune «Stategisk næringsplan 2018-2030.

[7] https://www.ssb.no/kommunefakta/karlsoy

Spesielt innen fiskeri er det er en høy andel sjarkfiskere. På tross av at antall yrkesfiskere har gått ned i kommunen de siste tiårene (176 reg. heltids yrkesfiskere og 125 registrerte fartøy i 2019[8]), er Karlsøy en av de store i kommunene i forhold til landet fangst i Norge.

Kommune har flere større arbeidsplasser innen havbruk og videreforedling/ bearbeiding av sjømat, og aktiviteten er økende med flere store etableringer under planlegging og oppføring. En av disse er Norway Royal Salmon som trapper opp aktiviteten i Nord-Norge gjennom å bygge et nytt smoltanlegg i Dåfjord i Karlsøy kommune.

Den potensielt store veksten arbeidsplasser knyttet til næringene nevnt over, kan bidra til at kommunen når sine mål om flere innbyggere. Men dette krever at det må legges til rette med attraktive lokalsamfunn og gode boliger for nye tilflyttere. Dette krever/fordrer også en mer aktiv dialog mellom kommune og næringslivsaktørene om hvordan man sammen kan nå de samfunnsmål Karlsøy kommune har satt seg.

Som både samfunnsplanen og strategisk næringsplan poengterer er det viktig at kommunen er proaktiv for å få til et godt samarbeid mellom kommunen, næringsliv og undervisnings-/forskningsmiljøer. Næringslivets rolle som samfunnsaktør er i dette viktig for at kommunen skal nå sine mål.

En slik satsing underbygges av finansdirektøren i Sparebank1 Nord-Norge, Bengt Olsen i en kronikk i Nordlys 4.2.2020[9].

> *Så er det ingen som helst tvil om at vi i næringslivet må ta vår del av ansvaret for å bygge opp landsdelen. Både ved å drive godt, bygge opp robuste forretningsplattformer og bidra til bolyst. Og ikke minst gjennom å rekruttere kompetanse inn til landsdelen.*
>
> Bengt Olsen

[8] Fiskeridirektoratets statistikker

[9] Nord-Norge går så det suser – men er vi på vei rett i veggen?

3.1 HVA BETYR DETTE FOR HANSNES OG GAMNES?

Liten arbeidsledighet og stor innpendling av arbeidskraft er en utfordring, men også en mulighet for å rekruttere flere tilflyttere og innbyggere. Om den høye aktiviteten i næringslivet skal gi frukter for kommunen må samarbeidet med næringslivet etter vårt syn, ha et større samfunnsutviklingsperspektiv. Aktørene må inviteres inn, og utfordres på hvordan de kan bidra til at kommunen når sine vedtatte samfunnsmål.

Brakkerigg Lovund

Bosetting og bolyst er satsingsområder med fokus både i Strategisk næringsplan og samfunnsplan, hvor man skal se på muligheter for å utvikle boligplaner mellom kommunen, private utbyggere og næringsaktører.

En kommune som har klart å rekruttere nye unge innflyttere er Lurøy kommune med ca. 2000 innbyggere. Ca. 30% av innbyggerne er direkte ansatt i havbruksnæringen, noe som også gir kommunen store skatteinntekter[10]. Selv om Karlsøy og Lurøy har forskjellig næringsstruktur innen fiskeri- og havbruksnæringen, er strategisk satsing på boligbygging og bolyst et godt eksempel fra Lurøy. De siste 25 årene har kommunen gått fra en folketallsnedgang og sterk aldring til å bli et livskraftig samfunn. Folketallet er doblet og befolkningen er ung. Kommunen har hatt et sterkt fokus på systematisk og langsiktig satsing på bosteds- og stedsutvikling.

I tråd med veksten i næringsutviklingen har det vært, og er, stor byggeaktivitet i Lovund. Bedriftene har i stor grad involvert seg i bygging av både boliger og fellesfunksjoner som svømmehall, treningssenter, etc. Næringsaktører på Lovund har (ifølge

Nye Hamnholmen, Lovund. Botilbud for nyetablerere

[10] https://norskfisk.no/2019/06/04/luroy-kommune/

rapport fra NIBR)[11] lagt vekt på utvikling av kvalitetene ved Lurøysamfunnet, og disse kvalitetenes betydning for å kunne utvikle bedriftene videre. I Lurøy har man blant annet gått bort fra å bygge brakkerigger og hybelhus til arbeiderne i havbruksnæringa. Dette fordi brakkerigg/hybelhus signaliserer den midlertidige og billige løsningen for arbeidstakerne, noe de mener ikke bidrar til samfunnsutvikling.

Karlsøy kommune har få kompetansearbeidsplasser som krever utdanning utover videregående skole.

For de innbyggerne som har tatt en lengere utdannelse og har et ønske om å bosette seg i distriktet kan utfordringer knyttet til daglig pendling sette begrensinger for hvor man bosetter seg.

Kommunen kan bidra til etablering av «nye arbeidsplasser», bolyst og rekruttering av nye innbyggere ved å medvirke til etablering av kontorfellesskap/ «Co-working».

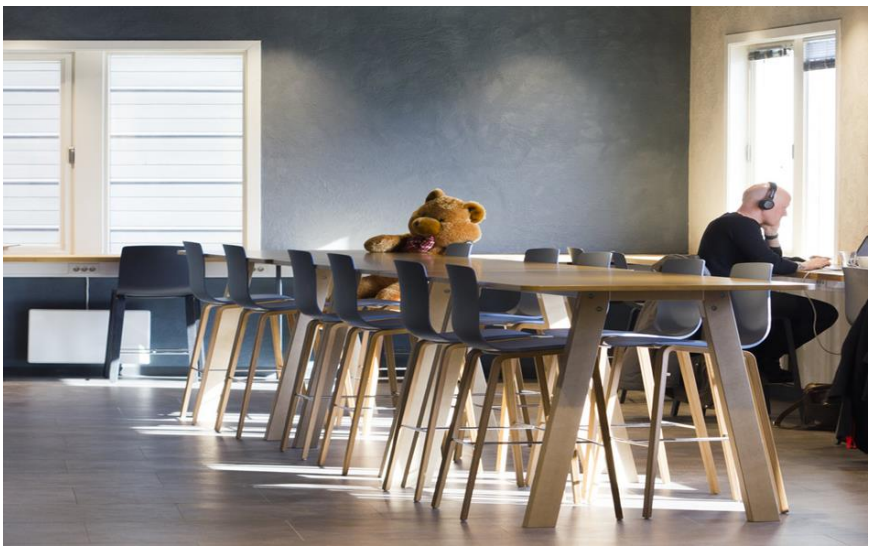

Idéen om «Karlsøy Havsenter[12]» som et nærings- service og utviklingssenter faller naturlig inn under dette konseptet. Et slikt senter kan imøtekomme kommunens- og næringslivets behov for tilretteleggende aktiviteter, kompetanseutvikling, innovasjon, arbeid med rekruttering, leverandørutvikling mv. innen sjømatnæringen og turisme.

En slik ordning vil også kunne skape tilhørighet og deltagelse for en som egentlig har arbeidsstedet en annen plass, og legge til rette for at flere med «smale kompetansefelt» bosetter seg i Karlsøy kommune.

FLOW Coworking i Tromsø, se bildet under, er et slikt konsept. FLOW har som mål å skape en naturlig arena der næringsliv, offentlig virksomhet, akademia, investorer og studenter bygger en plattform for innovasjon og entreprenørskap som sammen gir økt verdiskaping for aktørene og Nord-Norge.

Plassene kan etableres i Næringslivets hus på Hansnes eller på rådhuset i nærheten av «et pulserende arbeidsmiljø». Kontorfellesskapet kan være ideelt for den som ønsker å jobbe mer hjemmefra, og som ikke må være på hovedkontoret i egen bedrift hver dag. Det kan også være studiested for studenter i praksis og andre som har behov for kontorfasiliteter.

[11] http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/2008-5.pdf

[12] Strategisk næringsplan, delmål 4.4.5

4.0 REISELIV OG TURISME I ARKTISKE STRØK

Reiseliv og turisme i Nord har de siste årene hatt en formidabel vekst, særlig i Tromsø by, men også i Karlsøy kommune hvor næringen har skapt nye arbeidsplasser. Vinterturismen med opplevelser og aktiviteter som nordlyssafari, toppturer og turistfiske har gitt viktige arbeidsplasser og verdiskapning langs kysten. I 2017 bidro reiselivet i Tromsøregionen med 1,2 milliarder i lokal verdiskaping.

Hotellkapasiteten i Tromsø er sprengt, nye hoteller er under planlegging, men kapasiteten regnes ikke å øke før tidligst i 2022. Ifølge Visit Tromsø bruker derfor turister og andre besøkende Airbnb som alternativ i 2019. Overnattingskapasiteten vil være utfordrende knyttet til å ivareta den veksten

som forventes i reiselivsnæringen i årene fremover. Det er også viktig å stille spørsmål i forhold til bærekraften i en så stor økning i reiselivet, og Visit Tromsø-regionen jobber nå med et prosjekt for å bli godkjent som bærekraftig reisemål fra Innovasjon Norge.

Ca. 1 times kjøring fra Tromsø sentrum finnes kun et fåtall større overnattingssteder med mulighet for å ta imot større grupper for kurs og konferanse, bryllup og andre større arrangement. Man finner Sommarøy Arctic Hotel og Malangen Resort i sør og mot nord ligger Lyngen Lodge og Hotel Lyngskroa. På Sommarøy Arctic Hotel har de på grunn av økt etterspørsel utvidet kapasiteten og skapt flere stabile helårlige arbeidsplasser for flere yrkesgrupper.

I Karlsøy er Hav og Fjell etablert med hytter for fiskecamp ca. 30 minutter fra Tromsø sentrum, og Skaret Lodge er etablert ca. 50 minutter fra Tromsø sentrum. Mikkelvik Brygger er etablert med fiskecamp ca. 90 minutter fra Tromsø, det samme er Dåfjord Havfiske ca. 50 minutter fra Tromsø. Stedene har ingen kurs og konferansefasiliteter.

Nordlysturismen drives blant annet ved at aktørene kjører til basestasjoner, også i

Karlsøy kommune, hvor de har avtaler med lokale grunneiere som legger til rette med ulike fasiliteter. Næringene overnatting og servering i Karsløsy kommune er 8 bedrifter med ca. 15 arbeidsplasser, jfr. SSB og kommunens egne data.

4.1 HVA BETYR DETTE FOR HANSNES OG GAMNES?

Karlsøy kommune har med sin nærhet til Tromsø mulighet for å ta ytterligere del i veksten spesielt innen vinterturisme som regionen opplever. Hotellene er fulle og kapasiteten er sprengt.

Mange av turistene som kommer til regionen ser på Nord-Norge som unik, majestetisk og mystisk og ønsker å ta del i, og oppleve den unike kulturen og den storslåtte naturen som regionen generelt og Karlsøy spesielt har å vise frem.

Økning i reiseliv og turisme gir utfordringer i kapasitet til hotelldøgn, arrangementer, kurs og konferanser i og omkring Tromsø. Denne utfordringen kan gi nye muligheter for Karlsøy kommune.

Hansnes vil, hva gjelder lokalisering, kunne ha et konkurransefortrinn i forhold til Gamnes fordi en her allerede har infrastrukturelle element som vei, vann og strøm. Trolig vil en god del av eksisterende bygningsmasse kunne endres til reiselivsformål.

Havnefronten på Hansnes kan utvikles for hurtigbåt, sightseeingbåter og skyssbåter. Havnefronten kan legges til rette og fasilitere for opplevelsesturisme, informasjon, sekundærtjenester, kulturturisme som historiefortelling og formidling av kunst og kultur om nærområdet. Hansnes har her et godt utgangspunkt for å videreutvikle fisketurismen, etablere nye og uensartede arbeidsplasser, noe som vil kunne føre til rekruttering av ny-innflyttere. Det er en forutsetning med godt utbygd bredbånd/fiber i området.

Gode eksempler på denne type etableringer som har gitt nye arbeidsplasser og økt bolyst er å finne både på Sommerøya ved Sommarøy Arctic Hotell og i Malangen Resort i Balsfjord kommune.

Kommunen bør i arbeidet med arealplanen se på mulighetene som kan legge til rette for å utvikle reiselivsnæringen på Hansnes samt vurdere å transformere eventuell fremtidig overflødig bygningsmasse til kurs- og konferansested, eller å sette av areal for slik etablering. Et slikt konsept vil også kunne utvikles på Gamnes, men Hansnes er vår klare anbefaling, der det er en godt etablert infrastruktur.

Kommunen har et mål om å etablere flere enn 100 flere arbeidsplasser i det private næringsliv innen 2030. Det bør derfor i ny arealplan vurderes egnede arealer til et større overnattingssted med fasiliteter for kurs og konferanse på Hansens.

5.0 «TETT OG NÆRT»

Begrepet «tett og nært» har sin opprinnelse fra en studie gjennomført på øya Sardinia, som har mer enn seks ganger så mange hundreåringer enn fastandlet og ti ganger så mange som Nord-Amerika[13].

Studien viste til at det var sosiale relasjoner – ansikt til ansikt – som påvirket resultatene til den høye levealder mest. Tankegodset bak «tett og nært» er at sosiale møteplasser mellom mennesker er særlig viktig for god livskvalitet, særlig for barn og eldre. Den nye bydelen Vervet i Tromsø, bruker denne tilnærmingen hvor man vektlegger sosiale møteplasser.

Demografiske endringer, sentralisering og urbanisering får som tidligere nevnt konsekvenser ved at de yngre bosetter seg mer sentralt og de eldre blir igjen i distriktet i grisgrendte områder.

Nærbutikkene har mange steder forsvunnet og handelen flytter ut til innfartsårene. Byggefelt og eneboligområder, som tidligere hadde post og butikk, står tilbake som rene boområder. I praksis er man helt avhengig av bil eller annen transport for å komme til butikken, sosiale møteplasser eller andre nødvendige tjenester.

Idealene for et nærmiljø som er godt for alle, kan oppleves å stå i kontrast til dagens utvikling. På mindre steder er det derfor ekstra viktig å se på hvordan skoler og andre offentlige funksjoner kan utvikles for å styrke tilbudet i nærmiljøet og stimulere til utviklingen av sosiale boformer. En mulighet kan være å la de kommunale tjenestene danne kjernen i nærmiljøet ved utvikling kommunen.

[13] https://www.ted.com/talks/susan_pinker_the_secret_to_living_longer_may_be_your_social_life

Trender i tiden er å samlokalisere flest mulige offentlige funksjoner «tett og nært», for å skape generasjonsuavhengige møteplasser, steder hvor folk treffes, tar en kopp kaffe, føler at de hører til og blir sett. Dette gjelder både for lokalsenter i distriktskommuner og bydelssenter i større byer.

I dag er de fleste samfunnsfunksjoner lokalisert på Hansnes, og rådhuset fungerer som et service-hus «tett og nært».

Her møtes innbyggerne etter at de har utført sine ærender hos lege, tannlege, besøkt pårørende på sykehjemmet eller i omsorgsboligene, venter på buss og ferge videre hjem eller ut. På rådhuset, ved knutepunktet, møtes folk fra ulike øyer, bygder og generasjoner.

Hansnes vil mest sannsynlig, når fergene slutter å gå, i langt mindre grad fungere som en naturlig møteplass for en del av innbyggerne, hyttefolk, turister og andre besøkende i biler og busser på vei fra og til.

Over tid vil etablering av Langsundforbindelsen føre til at Hansnes som kommunesenter sakte kan tape attraktivitet, og at noe bosetting, tjenester og næringsliv litt etter litt forflyttes til Gamnes.

Som et ledd i videre stedsutvikling bør kommunen, i samarbeid med privat næringsliv og frivillige organisasjoner, ha et sterkt fokus på samlokalisering av funksjoner både på Hansnes og Gamnes. Dette gjelder for eksempel, grendehus, barnehage, flerbrukshall, dagsenter og butikk.

5.1 HVA BETYR DETTE FOR HANSNES OG GAMNES?

Det er grunn til å tro at etablering av Langsundforbindelsen vil føre til endringer for næringslivet på Hansnes og Gamnes. Usikkerhet knyttet til realisering av Langsundforbindelsen har over tid ført til at det lokale næringslivet har vært avventende med å investere i noe nytt. Ut fra det lokale næringslivs egne utsagn, antas at det at det sakte med sikkert vil skje en forflytning og reetablering av lokalt næringsliv i nærhet av tunellinnslaget på Gamnes. En slik forflytning vil forenkle logistikken for næringslivet, bidra til å sikre kundegrunnlag og videre eksistens.

WSP er av den oppfatning at Karlsøy kommunen etter etablering av Langsundforbindelsen, vil oppleve en tiltakende diskusjon om en bør vurdere å flytte tjenester, funksjoner og møtesteder litt etter litt til Gamnes. Dette gjelder skolebygg, flerbrukshus, samlingssted for frivillige, kulturhus, bensin-energi/ladestasjonen kombinert med nærbutikk. Kommunen bør derfor i arealplanen sette av tomt til samlokalisering av de ulike funksjoner og om mulig i samarbeid med næringsaktører.

I et fremtidsperspektiv kan det bli en diskusjon om tyngre tjenester; helse- og omsorgstjenestene, lege, tannlege, helsestasjon og base for hjemmetjenesten vil søke seg etablert på Gamnes, for å enklere å kunne betjene hele befolkningen. Da kommer også diskusjonen om kommunesenterfunksjonen, noe som det anses som urealistisk å flytte. Kommunen bør allikevel sette av hensiktsmessige arealer til offentlige tjenesteformål for femtiden på Gamnes.

De aller fleste eldre ønsker å bo i velkjente omgivelse livet ut, men det er ikke ensbetydende med at man ønsker å bo i samme bolig livet ut. Tilpasning av eksisterende boliger og bygging av nye alterative boformer som inkluderer eldre vil bidra til at flere klarer seg uten hjelp i eget hjem.

Karlsøy kommune har en spredt bosetting med mange eneboliger og aleneboende,

kun 12% av husholdningene består av par med barn mellom 0-17 år [14] mot et gjennomsnitt på 30% i landet. En spredt befolkning med overvekt av eldre vil kunne gi utfordringer i tjenesteytingen gjennom lange kjøreavstander med få besøk. Kommunen bør derfor vurdere å sette av arealer til etablering av seniorboliger/leieboliger med tilskudd fra Husbanken både på Gamnes/Hansnes.

For å skape generasjonsuavhengige møteplasser er særlig viktig at det i ny arealplan legges til rette for å etablere nye møtesteder, «der hvor det skjer noe» og «der hvor folk møtes» .

[14] https://www.karlsoy.kommune.no/planprogram-kommuneplanens-arealdel-2020-2030-hoering-og-offentlig-ettersyn.6169811-465447.html

6.0 KARTLEGGING AV STEDSKVALITET

Eksisterende stedskvaliteter er den grunnmuren lokalsamfunnet står på og som sees på som den lokale utviklingskraften samfunnet må bygge videre på. I sum utgjør stedskvalitetene lokalsamfunnets «interne utviklingskraft».

Befolkningen på Hansnes og Gamnes opplever i dag å ha gode «basisfaktorer». Det er god tilgang på kommunale tjenester, barnehage og forsamlingshus. De opplever å ha samme tilgang til det lille som er av offentlig transport og har i stor grad samme tilgang til offentlige tjenester. Barnehagen på Gamnes er av eldre dato og kommunen har satt av midler til å etablere en ny.

Barnehagen Gamnes

Vei, transport og kommunikasjon er stedskvaliteter som innbyggere forventer skal fungere, og som man som regel tar for gitt i dagens samfunn. Mange har i workshop og i spørreundersøkelsen pekt på den dårlige fylkesveien som en stedskvalitet med store svakheter som ansees som en trussel for bosetting og vekst.

Fylkesveg 863

I arbeidet har innbyggerne pekt på at spredt bosetting gjør det vanskelig å møtes, og at mangel på gang- og sykkelstier som er trafikksikkerhetsmessig trygt utfordrer deltagelse.

Forskning[15] viser at eldre, barn og unge som ikke kjører bil, og som er avhengige av tilrettelagt eller offentlig transport, vil oppleve store endringer i transportmønsteret utfordrende. Spesielt barn og eldre som i dag er avhengig av fergeforbindelsen inn til kommunesenteret, vil kunne oppleve redusert mulighet til deltagelse og fellesskap, i et fremtidsperspektiv. Dette samsvarer med resultatene i spørreundersøkelsen og i work-shops som er gjennomført. Mobilitet og bokvalitet er sentrale trivselsfaktorer, og svekkelse av dette utfordrer den sosiale bærekraften.

Sjømatnæringen vokser, og mulighetene for fremtidig vekst og nye arbeidsplasser er stor for næringer som har verden som marked. Tilgang på arbeidsplasser er en del av grunnlaget for en god stedskvalitet.

Til tross for vekst i næringen, er det utfordringer knyttet til å få flere arbeidere til å bosette seg i stedet for å pendle «inn og ut» av kommunen til arbeidsplassen. Strategisk næringsplan har sterkt fokus på denne utfordringen. Det vises også til tidligere henvisning vedrørende lavere arbeidsinnpendling til Norge ut fra økt velstandsvekst i de nye EU-landene, samt svakere kroneverdi.

Karlsøy kommune har lav arbeidsledighet (2% pr. oktober 2019) og har som vist til tidligere, et bredt spekter av arbeidsplasser. Det er i dag er god mulighet for jobbtilbud, særlig innenfor havbruk og helse- og omsorgstjenestene, der det er krav om fagbrev

[15] Transportøkonomisk Institutt 2011: Eldres mobilitet og velferd – utvikling, reisebehov og tiltak

eller videregående skole. Kommunen har få kompetansearbeidsplasser.

I kommunens egen bolystundersøkelse har 8 av 16 informanter pekt på at jobb er årsaken til at de bor i Karlsøy kommune. Pendleravstand til arbeidsplasser innad i kommunen ansees som overkommelig, og med ny forbindelse gis det utrykk for en forenklet pendlerhverdag.

Små forhold og trygge oppvekstsvilkår for barn og unge, pekes på som en viktig trivselsfaktor særlig for småbarnsfamilier. Videre er lett tilgang på en storslått natur hvor man har mulighet til å dyrke et utall aktiviteter med fiske, jakt, toppturer m.m. høyt verdsatt som stedskvalitet. Den storståtte naturen og lett tilgjengelighet til hav og fjell er også en stedskvalitet hyttebeboerne (deltidsbeboere) setter stor pris på.

Gamnes har et aktivt ungdomslag og ungdomshus mens Hansnes har flere ulike møteplasser i offentlig og privat regi.

Mange innbyggere (særlig på Hansnes og Gamnes) har pekt på at pendleravstand til Tromsø er en viktig stedskvalitet. Beliggenheten fører til at det er mulig å bo «rimelig» trygge omgivelser, nært naturen og samtidig dra nytte av Nord-Troms virkemidlene.

Tilgang på boliger er en viktig stedskvalitet kommunen skal tilrettelegge for. I arbeidet med mulighetsstudiet er det i tillegg til generelt boligbehov, kommet frem et behov for utleieboliger for pendlere, studenter og andre som har opphold i kommunen for kortere eller lengre perioder.

Innbyggerne opplever at Nord-Tromsvirkemidlene er en viktig motivasjonsfaktor for

Steinhytta på Vannøya

Kommunen har et rikt kulturliv med ca. 40 frivillige lag og organisasjoner (tall innhentet fra kommunen selv). Organisasjonene speiler et rikt kulturliv med stort mangfold.

stedskvaliteten og gir særlig unge familier mulighet til å etablere seg, kjøpe hus og dra nytte av disse fordelene.

6.1 STEDSKVALITETER – BILDER FRA LOKALE HJEMMESIDER OG FACEBOOKSIDER

7.0 OMDØMME – HANSNES OG GAMNES

Kartlegging av identitet og omdømme sier noe om hvilke assosiasjoner innbyggere og omverdenen har om den posisjonen kommunen selv ønsker å ha, og er med å sjekke ut hvordan nåsituasjonen er, sett i forhold til ønsket posisjon.

Hovedfokuset i kommuneplanens samfunnsdel er økt bolyst, flere innbyggere og vekst i næringslivet. Kommunen ser potensiale i Karlsøy som en rimelig bostedskommune for førstegangsetablerer og arbeidstakere i Tromsø og omegn. Kommune ønsker å ha fokus på tilrettelegging og utbygging av boligfelt i etablerte boligområder, som ligger i akseptabel pendleravstand til Tromsø.

Hansnes har over tid stått i en «avventende» situasjon i påvente av avklaring rundt Langsundforbindelsen. Det kan se ut som om denne situasjonen har ført til usikkerhet med hensyn til utvikling av kommunesenter og næringslivet. Usikkerheten kan ha ført til at mulige nye tilflyttere, førstegangsetablerere og næringsliv ikke har turt å etablere seg og satse, fordi usikkerhet knyttet til hva fremtiden vil bringe, har vært for stor.

Det er i arbeidet kommet frem en uttalt bekymring for Hansnes sin fremtid som kommunesenter og knutepunkt. Det er også kommet til utrykk en bekymring for fremtidig samfunnsutvikling og rekruttering av innbyggere og nødvendig kompetanse for å ivareta nødvendige samfunnsmessige oppgaver. Man frykter at Hansnes etter etablering av Langsundforbindelsen kan vil bli liggende som en «apendix» - en blindvei.

Det har i spørreundersøkelsen kommet frem helt konkret bekymring for utvikling av næringslivet på Hansnes, etter etablering av Langsundforbindelsen. Flere av aktørene tror at kundene i handel og service vil forsvinne sammen med ferga. Næringslivet vil få lavere omsetning, og arbeidsplasser på Hansnes vil bli borte eller flyttes nærmere Gamnes. Enkelte næringsdrivende vegrer seg for å gjøre store investeringer på Hansnes da fremtiden synes usikker med hensyn til ny forbindelse. Næringslivet på Reinøya vil bare få fordeler av etableringen.

Hvilket omdømme Gamnes har i et fremtidsperspektiv kommer ikke tydelig frem gjennom spørreundersøkelsen eller arbeidet i workshops.

8.0 TILBAKEBLIKK OG FREMTIDSBILDE – INFRASTRUKTUR SOM PREMISSLEVERANDØR

Fiske og jordbruk har i generasjoner gitt grunnlaget for bosetting i øysamfunnet som Karlsøy kommune i dag utgjør. Nærhet til rike fiskefelt og de nære havområdene som ressurs for en stadig økende havbruksnæring, er fortsatt det viktigste næringsgrunnlaget i Karlsøy. De største endringene for hvordan bosettingsmønsteret og de viktigste knutepunktene utvikler seg, knytter seg i stedet til hvordan kommunikasjonsstrukturen endrer seg. Fra sjøen som hovedfartsåre til landbaserte reiseveier. Fra muskelkraft og dampdrevne skyssbåter til hurtigbåter. Fra hest og kjerre til dagens el- og forbrenningsbiler.

Kartene nederst er hentet fra bind IV i Karlsøy og Helgøy Bygdebok og illustrerer endringene i senterstruktur og kommunikasjon de siste 200 år.

1800-tallet: Da Karlsøy kommune ble opprettet i 1838, var Karlsøy allerede sete for hovedkirka og sognepresten i Karlsøy, og her var egen lensmann for distriktet. Det kom eget skolebygg fra 1849, og legetjeneste med egen distriktslege ble etablert 1874. Karlsøy var knutepunkt og all ferdsel gikk til sjøs.

To kommuner 1888 – 1963: Ved opprettelse av Helgøy kommune i 1888 vokser Kjerkevik på Helgøya og flere sentrale funksjoner opprettes også her, slik at Helgøy og Karlsøy i denne perioden har hver sine sentrale knutepunkt. Sjøen er fremdeles hovedferdselsåre og ordinær rutetrafikk blir godt utbygd med TFDS ved roret.

«Ved inngangen av 1950-tallet var både Karlsøy og Helgøy fullstendig sjøverts kommuner. De fleste bygder hadde 2 d/s-anløp i uka, noen av de østlige 3-4. I alt var det 28 anløpssteder[16]».

1964-2020: Illustrasjonen viser kommunikasjonsstrukturen i Karlsøy kommune i 1985. Hansnes vokser fram som kommunesenter etterhvert med alle de viktigste administrative funksjonene etter kommunesammenslåinga i 1964. Her er også alle velferdstilbud representert, i tillegg at disse også er fordelt til flere småsteder som Vannvåg, Vannareid, Stakkvik og Gamnes.

Vegnettet blir utbygd fra 60-tallet og utover. Med unntak av Westamaran-anløp til Finnkroken, og at denne nå er skiftet ut med flunkende nye hurtigbåter fra 2020, er bildet av hovedstrukturen i samferdsel og Hansnes som knutepunkt fortsatt det samme i dag.

Fra 2028 kan trolig Langsundforbindelsen være på plass: Strategisk vil da Gamnes være et godt utgangspunkt for framtidig bosettings- og samfunnsstruktur. Her vil en enklest nå til alle deler av kommunen, og det er kortest kjøretur inn til Tromsø. Sett i lys av det historiske bakteppet vil det være strategisk og framtidsrettet å satse på en knutepunktutvikling på Gamnes.

Etablering av Langsundforbindelsen vil kunne være et startskudd for en samfunns- og strukturendring som tar høyde for de sosiale, økonomiske, politiske og teknologiske endringene som pågår, jamfør kap. 1; trender i tiden.

Målselv kommune, til sammenligning, har hatt store endringer i infrastruktur gjennom flere omlegginger av E6. På kommunesenteret Moen er det nå kun rådhuset igjen av offentlige/private tjenestetilbud. Det siste

[16] Bind IV Bygdebok for Karlsøy og Helgøy

tjenestetilbudet som flytter nå i 2020 er syke- og aldershjemmet. Kommunen har tjenester og tilbud fra Finnsund, Heggelia, Rustahøgda, Andselv, Andslimoen, Buktamoen til Olsborg, en strekning på ca 16 km. Det er nå i 2020 fortsatt store politiske diskusjoner om utvikling av stedene, hvor detaljhandel skal tillates mv.

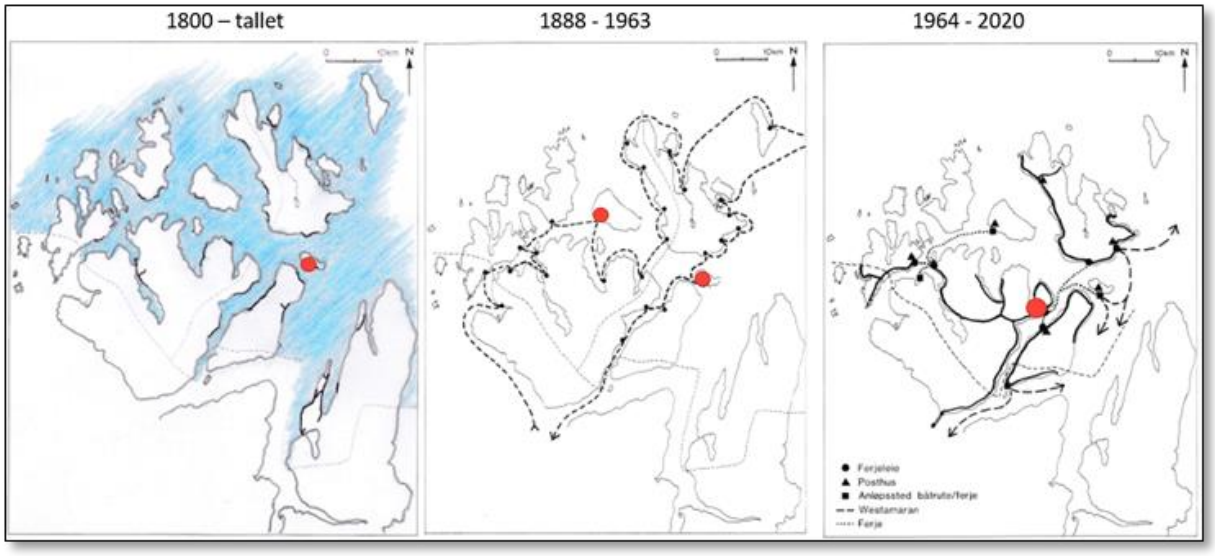

9.0 UTVIKLINGSTREKK OG FREMTIDSBILDE – NÆRINGS- OG TJENESTEPRODUKSJON

Møteplasser som samfunnshus, kirker og bedehus er viktige byggesteiner i lokalsamfunnene. Ulike tilbud for fritidsaktivitet og kommunale tjenestetilbud i rimelig avstand, er også viktige forutsetninger for bosetting og samfunnsbygging.

Bildet under gir et forenklet bilde av viktige funksjoner i de ulike lokale bygdene. Trivsel med nærhet til sjø- og turområder, er andre viktige faktorer som innbyggerne i Karlsøy framhever som viktige for bosetting.

I et spredt utbygd samfunn som Karlsøy kommune er, kan en ikke ha alle sosiale eller kulturelle møteplasser over alt. De lilla punktene som er samfunns- og grendehus er viktige samlingsplasser og grunnlag for gode lokalsamfunn. Rimelig avstand til øvrige funksjoner, møte- og serviceplasser gir ringvirkninger som opprettholder og gir sosial bærekraft for den spredte bosetningen.

Bildet under viser sammenhengen mellom arbeidsplasser og bosetting. Der det er 6 eller flere arbeidsplasser, er det også mindre

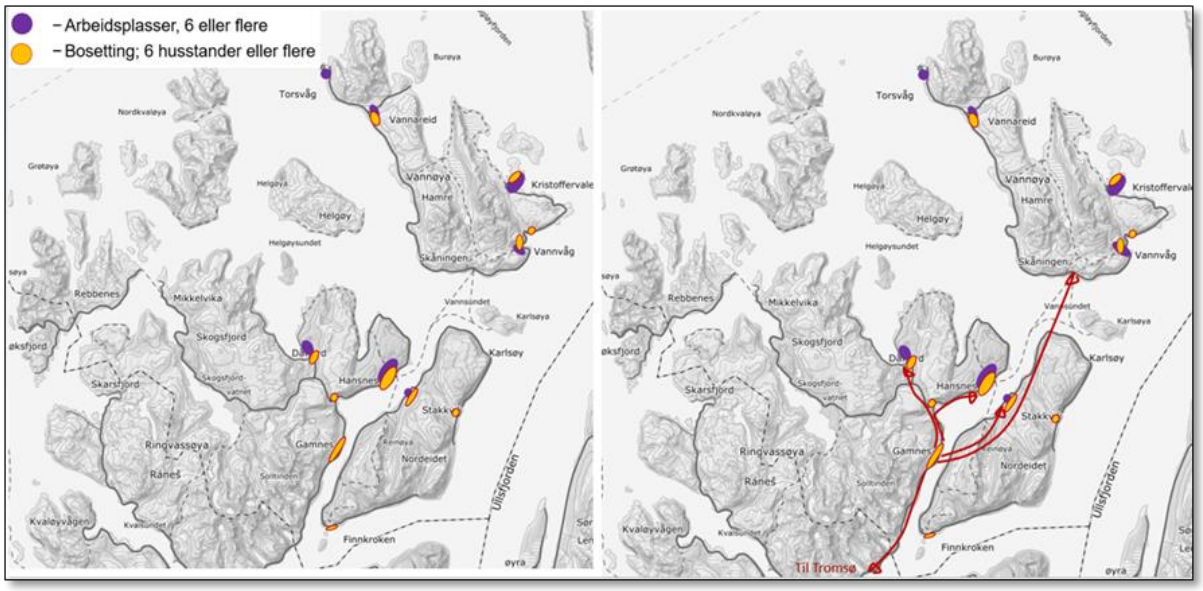

Hansnes peker seg ut med størst variasjon og volum på viktige funksjoner for innbyggerne, tett fulgt av Vannvåg, Stakkvik og Vannareid.

Sosial bærekraft er et begrep som benyttes for å beskrive lokalsamfunnene sin evne til å ta vare på «hele mennesket» der alle har mulighet til et verdig liv med gode oppvekstsvilkår, trygghet, god helse og meningsfull hverdag.

tettsteder med 6 eller flere husstander. Jo større oransje sirkel, jo flere bor nært hverandre. Jamført med illustrasjonen over, vil vi her finne en eller flere sentrale møte- og serviceplasser hvor det er større bosetting og flere arbeidsplasser. For å styrke bosettingen i hele Karlsøy kommune vil det være viktig å samordne tjenester og sosiale møteplasser som styrker denne bosettingsstrukturen.

10.0 UTVIKLINGSTREKK OG FREMTIDSBILDE – HANSNES OG GAMNES

Bestillingen på utredningen fra Karlsøy kommune fokuserer på Hansnes og Gamnes. Ut fra erfaringer fra andre steder, legger vi i våre vurderinger vekt på infrastruktur som grunnleggende premissleverandør for samfunnsutviklingen.

Karlsøy kommune har vært opptatt av at etablering av Langsundforbindelsen skal bidra til et større regionalt arbeidsmarked. Transportøkonomisk Institutt har i en rapport[17] sett på infrastrukturinvesteringer med fokus på økt tilgjengelighet for å skape et mer variert og effektivt arbeidsmarked. Altså om investeringene utvikler et større arbeidsmarked som gir bedrifter lettere tilgang til kompetanse, samtidig som enkeltpersoner ikke trenger å flytte, men kan pendle.

Studier etter etablering av Korgfjelltunellen i Nordland viser at ny tunnel bidrar til å skape en større region med et bredere og mer variert arbeidsmarked, som gir økt fleksibilitet mhp sysselsettingsmuligheter og bedrifters mulighet til å skaffe den kompetanse de behøver. Rapporten konkluderer med at opplevelsen av en større region med et bredere tilbud styrker et områdes attraktivitet, når det gjelder bosetting og tilflytting, og kan gi lavere arbeidsledighet. Pendlingen gjennom Korgfjelltunnelen økte etter åpningen i 2005 med 70%, Sandnessjøen som ligger 70 km fra midten av tunnelen fikk 4-doblet innpendlingen.

Korgfjelltunellen var først planlagt å gå utenom kommunesenteret Korgen i Hemnes, som da ville bli liggende i en bakevje. Dette var uakseptabelt for Hemnes kommune. I samarbeid med de andre berørte kommunene presset man på og fikk gjennomslag for nåværende veitrasé, som forkortet tidligere E6 med 4 km, men som var lengre enn den først planlagte.

Valgte trase for Langsundforbindelsen gir ikke opplagte fordeler for Hansnes som kommunesenter. Vi har derfor valgt å illustrere flere mulighetsbilder for Hansnes som opprettholder styrken som kommunesenter, og samtidig utviklingsmuligheter for lokalsenteret Gamnes.

Dette utelukker heller ikke andre scenarier for hvordan bosetting og viktige samfunnsfunksjoner vil utvikle seg i kommunen framover.

1. *Hvordan Hansnes kan opprettholdes som **knutepunkt** og **kommunesenter***
2. *Hvordan Hansnes kan opprettholdes som kommunesenter, selv uten forutsetningene som knutepunkt etter etablering av Langsundforbindelsen*

Begge retningene vil trolig kreve stor offentlig innsats, og en lang rekke av innsatsområder og tiltak som motvirker effekten av endringene i kommunikasjonslinjene etter Langsundforbindelsen. I retning 2 ser en for seg en fremvekst av Gamnes som et

[17] Transportøkonomisk Institutt: Regionsforstørrelser: Lokale virkninger av transportinvesteringer 2010

sterkere lokalsenter, men som nevnt i kap. 5.1 er det urealistisk å se for seg at kommunen flytter lokalisering av kommunesenteret dit.

For å synliggjøre ett av perspektivene som kreves av offentlig innsats for retning 1, trekker vi fram et kart som viser kollektive kommunikasjonstilbud for Karlsøy kommune og de nærmeste omlandene fra Finnsnes til Øksfjord.

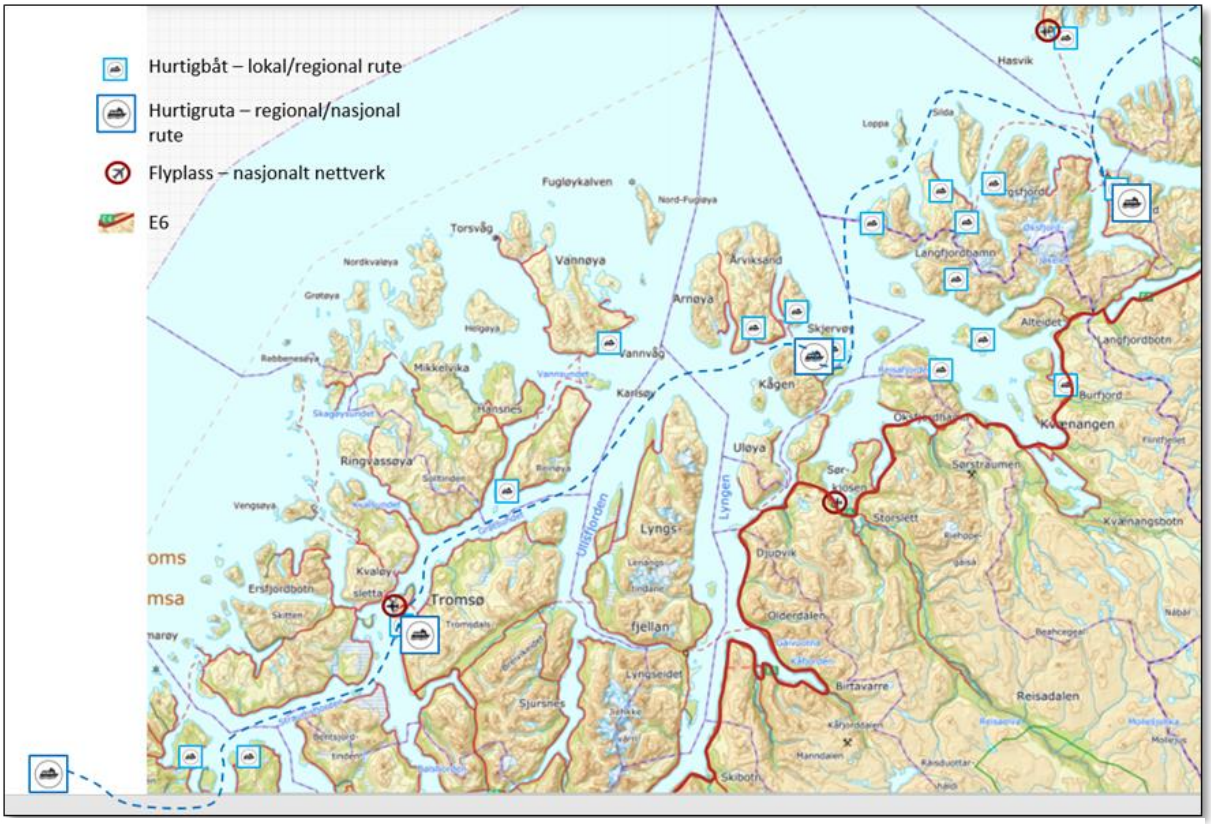

Kommunikasjonstilbud i Nord-Troms

Innlandet har en sterk og velutbygd kommunikasjonsåre langs E6 og med forgreining til Tromsø via E8. Hurtigbåtforbindelsene er i særlig grad godt utbygd for de større knutepunktene som Finnsnes, Tromsø, Skjervøy og Øksfjord. De vegløse bygdene i Nord-Troms og Finnmark støttes med hurtigbåtanløp fra 2 til 8 ganger i uka og på signal/bestilling.

Når Langsundforbindelsen realiseres, vil Karlsøy kommune, med Vannøya, fortsatt være uten fastlandsforbindelse og kommunesenteret Hansnes uten videre fergeforbindelsene.

I de samferdselsstrategiene som kommunen, men da især Langsundforbindelsen AS, har jobbet med siden 2002, er Langsundforbindelsen første del av en ønsket realisering av fast fergefri veiforbindelse mellom Ringvassøya, Reinøya, Karlsøy og Vannøya. Før dette var mandatet fastlandsforbindelse mellom Ringvassøy og Reinøy.

Vannøya – Hansnes vil fortsatt komme svakt ut med hensyn til et bredt kollektivtilbud og effektiv kommunikasjon. Skjervøy kommune har for eksempel både fastlandsforbindelse, hurtigruteanløp og hurtigbåtforbindelse til både Tromsø og mindre lokalsamfunn internt i kommunen.

Et tiltak som vil bygge positivt opp under en bedre attraktivitet og tilgjengelighet for Hansnes når dette mister sin knutepunktstatus, er opprusting av fylkesvegen Skulgam-Hansnes (Fv 863). Dette har vært en prioritet fra Karlsøy kommune i mange år,

og er tatt inn som delmål 1 i Strategisk næringsplan under fokusområde Infrastruktur. Det er en prioritering både ut fra effektivitetshensyn (vil forkorte reisetiden Hansnes – Tromsø fra 51 til 39 minutter) og likså mye ut fra trafikksikkerhetshensyn. Tromsøregionens næringsforening prioriterte dette tiltaket inn til fylket i forbindelse med NTP 2022-2033.

Dersom Hansnes skal opprettholdes som kommunens viktigste knutepunkt for kommunale tjenester og servicetilbud, vil det kreve en større satsing på kollektivtilbudene både kommunalt og fylkeskommunalt. I tillegg må det settes inn tiltak som motiverer næringslivet til fortsatt tilstedeværelse på Hansnes.

Når det gjelder kostnadsbildet for privatpersoner med den nye forbindelsen er satt fokus på i KPMGs rapport 2019 «Finansiell analyse Langsundforbindelsen». Her er prisnivået på bompengepassering til personbil på kr. 105,- pr. passering med autopass, kr. 180,- uten autopass. I tillegg kommer fergebillett dersom man kommer fra Vannøya.

11.0 UTVIKLINGSTREKK OG FREMTIDSBILDE – HANSNES SOM KOMMUNESENTER OG FORTSATT KNUTEPUNKT

Hansnes har i dag, med alle sine sentrale funksjoner og mangfoldige næringsliv, og sin komplett utbygde infrastruktur, en god ballast for å bestå som kommunesenter. Utfordringen er at dersom det ikke gjøres kompletterende tiltak for å opprettholde Hansnes som **knutepunkt** etter Langsundforbindelsen, vil dette på sikt kunne svekke kommunesenterets attraktivitet. Som tidligere nevnt er bildet nyansert med at befolkningen på Reinøya vurderer at Langsundforbindelsen vil gi en enklere og mere effektiv forbindelse til Hansnes, mens for store deler av Vannøyas befolkning oppleves dette som mere utfordrende.

I folkemøtene og i spørreundersøkelsen mener mange at veien til Tromsø blir enklere å ta, enn å svinge inn til Hansnes fra Gamnes. En større innsats fra det offentlige med ulike kollektivtilbud bør derfor vurderes og utredes. Dette kan både være skyttelbusser/ringbusser Hansnes – Gamnes – Reinøy – via ferje Karlsøy/ Vannøy og lokalbåtskyss internt mellom øyene til/fra Hansnes. Det kan løses med ordinær rutedrift eller som bestillingsordning. Eksempler på dette finnes fra andre kommuner, bl.a. Vevelstad i Nordland og Rjukan i Vestfold og Telemark fylke. Sistnevnte har en «ungdomsbuss» som hver fredag henter ungdommer inn til ungdomsklubben i sentrum.

Sammenligner Karlsøy seg med kystkommunene Loppa og Skjervøy bør dette behovet løftes opp også til fylkeskommunalt nivå. En regional rute fra Tromsø via Hansnes og til Skjervøy bør også vurderes.

Som nevnt i kap. 10 har fylkesveg 863 mellom Gamnes og Hansnes store begrensninger og utfordringer i forhold til utvikling i Karlsøy[18]. Hele 88 % av respondenter i spørreundersøkelsen knyttet til den utredningen er svært misfornøyd med vegstandarden. Dette både ut fra trafikksikkerhet, fremkommelighet og tidsbruk på strekningen. En opprustning av denne vegstrekningen på 10,5 km mellom Hansnes og Gamnes, samt å se på hele strekningen til Skulgam, vil klart styrke attraktiviteten med Hansnes som et tilgjengelig og attraktivt knutepunkt og kommunesenter i fremtiden.

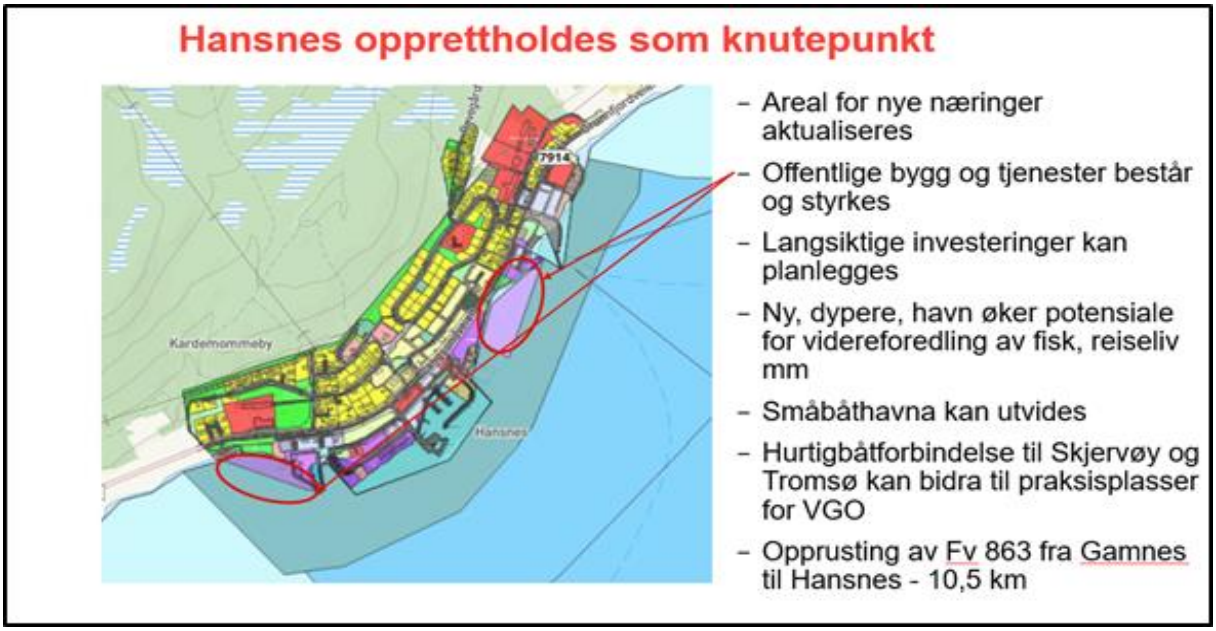

[18] «Veganalyse – Fylkesveg 863 Skulgam – Hansnes» Næringsforeningen i Tromsøregionen 2018

Med en sterkere kollektivsatsing vil det offentlige tjenestetilbudet kunne opprettholdes på Hansnes. Dette vil også bidra til at stedet vil være attraktiv som bosted for unge etablerere med varierte jobbmuligheter både lokalt og med pendleravstand til Tromsø. En båtrute til Skjervøy vil også gi lokal ungdom større nærhet til utdanningstilbud innen de blåe næringer. Dette kan gi positive ringvirkninger for å rekruttere lokal arbeidskraft. Trygge oppvekstsvilkår, nærhet til familie og varierte jobbmuligheter gjør Hansnes særlig aktuell for tilbakeflytting og unge etablerere. En sterkere satsing på kollektivtilbud og bostedsutvikling/bolig må derfor prioriteres.

I vedtatt kystsoneplan for Karlsøy er det satt av to områder for utfylling og utvidelse av havne- og utbyggingsareal i sjø ved Hansnes. Tunellmasser fra Langsundforbindelsen aktualiserer disse, og områdene har potensiale for en allsidig næringsutvikling langs sjøfronten. Området i nord har bra dybde, og kan utvikles for større båtanløp. Mens området nedenfor skolen er langgrunt og er mere aktuelt som nærings- og læringsareal. Aktuelle næringer er service for fiskeri og havbruk, fiskeforedling, reiseliv/kurs og konferansesenter og skysstilbud.

I tillegg til ren næringsaktivitet bør havneområdet også løftes fram som et aktivum for sjørelatert aktivitet for befolkningen og som møteplass mellom generasjoner. Kaia, sjøbua og egnebua har alltid vært en viktig identitetsbygger og samlingsplass for kystbefolkningen.

Med en større andel eldre, og flere friske eldre, er det mange som kan finne sin aktivitet her, enten med fiske, båtvedlikehold, restaurering av eldre båter, håndverksvirksomhet og ikke minst finne samlingssted rundt kaffekoppen; «tett og nært». Det er også mulig å utvide småbåthavna og få større aktivitet rundt denne.

Forutsatt et sterkt fokus på et forbedret samferdselstilbud med kompletterende tiltak ut over Langsundforbindelsen, bl.a. opprusting av Fv 863, og at Hansnes videreføres som knutepunkt og kommunesenter, bør det også vurderes flere og større næringsarealer langs sjøen for næringsutvikling. Som prinsipp for utbygging og tilrettelegging bør en likevel starte eventuelle utbyggingsplaner innenfor og tett inn til etablert infrastruktur.

Det bør planlegges «innenfra og utover» og en bør i størst mulig grad utvikle eksisterende infrastruktur med funksjoner og funksjonsdeling «tett og nært». For å gi et godt grunnlag for videre planlegging bør det satses på et utviklingsprosjekt som involverer kommune, fylkeskommune Innovasjon Norge, næringsliv, eiendomsbesittere, gründere og lokalbefolkning.

Å holde fast på visjonen om «Karlsøyforbindelsene[19]» vil også være en drivkraft i det videre arbeidet.

[19] Karlsøyforbindelsene 2004, Sjurelv Konsultasjon

11.1 HVA BETYR DETTE FOR GAMNES?

Potensiale for økt bosetting på Gamnes er drøftet både i Kommuneplanens samfunnsdel og i planprogram for arealdelen. Gamnes funger i dag som knutepunkt for bosettingen fra kommunegrensa til Hessfjord. Her er både barnehage og samfunnshus som er viktige for lokalsamfunnet. Dette er svært positive faktorer for førstegangsetablerere.

Sammen med Nord-Troms-tillegget, nærhet til arbeidsplasser og Tromsø by, vil dette for mange være avgjørende for om de velger Karlsøy som bostedskommune. Når Langsundforbindelsen realiseres vil dette ytterligere øke Gamnes sine fortrinn. I tillegg vil trolig Stakkvik på Reinøya også raskt vise seg attraktiv for ny bosetting. Her er det allerede viktige funksjoner, servicetilbud og arbeidsplasser samlet, og nærheten til Tromsø vil bli radikalt forbedret. For Vannøya og Karlsøya vil avstanden til Tromsø bli kortere, men man må fortsatt ta ferge over til Reinøya. Reinøya har hatt nedgang i folketallet de senere år, men med en bedring av avstand/nærhet til Tromsø kan dette bli attraktivt både som bosted, og lokalitet for pendling i en større arbeidsmarkedsregion.

Familiebånd og relasjoner og også svært viktige «drivere» for valg av bosted. Kommunen har satt et mål om 3000 innbyggere innen 2030. For å rekruttere nye innbyggere er det mange faktorer som spiller inn. For distriktskommuner generelt er det særlig viktig å føre dialog med egne ungdommer for å styrke tilhørighet og bånd til hjemkommunen. Dialog både ved å ta barn og unge med på råd i det kommunale utviklingsarbeidet, og ikke minst ved å gi de gode erfaringer fra barnehage, skole og gode oppvekstsvilkår. Trivsel, stolthet, gode aktivitetstilbud og relasjoner utvikler tilhørigheten den oppvoksende generasjon føler for *sin* kommune, og hvor attraktivt det er å flytte tilbake etter utdanning og erfaringer fra «den store verden».

Vår anbefaling er at Gamnes tar utgangspunkt i det de allerede har; barnehage og samfunnshus. Her er allerede en yngre befolkning, mens husflidslaget gjerne står som representant for de eldre generasjoner. Når kommunen vurderer å oppgradere, eventuelt å bygge ny barnehage, vil det være viktig å se på flerbruks-funksjoner. Kan denne samlokaliseres med dagtilbud for eldre? Kan vevstolene og Husflidslaget tilføre et naturlig møtepunkt mellom generasjonene her?

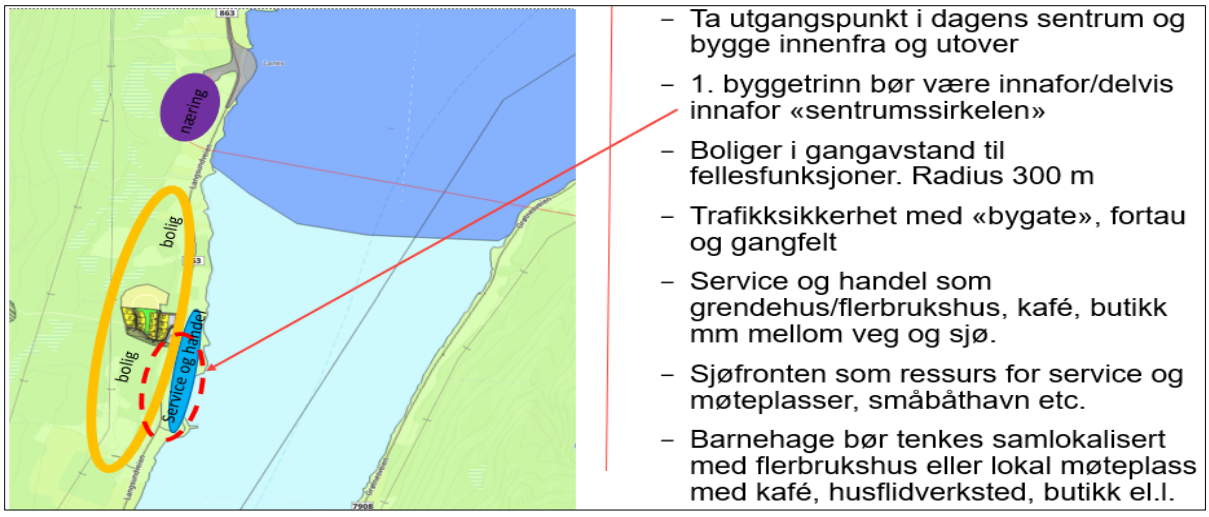

Kan samfunnshuset bli et aktivitetshus gjennom hele dagen/ uka? Kan samlokalisering/sambruk mellom barnehage og samfunnshus gi uttelling for flere?

Både samfunnshus og barnehage ligger mellom vegen og sjøen, og bosettingen er hovedsakelig lokalisert på oversida av vegen. Vår anbefaling er at en viderefører denne strukturen, og vi peker på samfunnshuset som midtpunkt for sentrumsutviklingen. Utbyggingen bør skje innefra og utover, og med gangavstand 300 meter som god tommelfingerregel. Og igjen «tett og nært». Nærhet til sjøen og mulighetene til å utvikle sjøfronten med sjørelatert aktivitet både for næringsliv og fritidsaktiviteter, øker det samfunnsbyggende potensiale mellom vegen og sjøen. Dagligvarehandel, drivstoffstasjon/ ladepunkt bør også samlokaliseres i dette området.

Boligbygging bør på samme vis ta utgangspunkt i sentrum ved samfunnshuset/ gammelbutikken, og i første omgang utvikles herfra og til boligområdet ved Ringveien. Med tanke på trafikksikkerheten vil det være mange tiltak som kan senke farten gjennom lokalsenteret og øke tryggheten i «bygdegata».

Næringsarealer bør sees i sammenheng med vegsystemet og arealet rundt tunnellinnslag. Varetransport og bilbasert næringsvirksomhet krever store arealer for vegføring, omlasting og parkering, og bør løses utenfor lokalsenteret. Slik aktivitet er lite forenlig med gode bo- og oppvekstområder, som i stedet bør tilrettelegges med gangavstand mellom de viktigste funksjonene.

12.0 FREMTIDSBILDE OG UTVIKLINGSTREKK - HANSNES UTEN STATUS SOM KNUTEPUNKT

Når ferja mellom Hansnes og øyene Reinøy, Karlsøy og Vannøy slutter å gå, faller knutepunktet bort, og pulsen og hverdagsrutinene for virksomheter på Hansnes endres. Spesielt for beboerne på Vannøya kan omvegen til jobb og fritidsaktiviteter bli så krevende at en kanskje velger nytt arbeidssted/bosted. Eller endringene i oppdrag eller lønnsomhet gjør at en må tilpasse den nye hverdagen i bedriften til en annen driftsform eller et annet vare- og tjenesteutvalg. Noen bedrifter velger kanskje å flytte til et sted som gir de nødvendige forutsetningene for å levere gode resultat. Og noen innbyggere velger kanskje å flytte til Hansnes, eventuelt nærmere Tromsø for å få en enklere hverdag.

For en del tjenester og bedrifter vil ikke engang hurtigbåtforbindelse som erstatning for ferja, bidra til at alt «blir som før». Langsundforbindelsen skal realiseres, og det er svært viktig å få tidfestet en mulig åpningsdato for tunnelen, slik at alle kan starte planleggingen for hvordan en ønsker å møte den nye virkeligheten. Hvilke muligheter har jeg for min bedrift? Hvilke nye næringsveger åpner seg? Har vi et uutnytta potensial for reiseliv og opplevelsesturisme? Kan tunellmassene gi arealer for ny næringsvirksomhet? Mere fiskeri?

De kommunale tjenestene som er lokalisert på Hansnes er godt utbygd. Både kommunehus og omsorgssenter - som bygg - står seg godt inn i de neste ti-årene. Hansnes sin posisjon som knutepunkt vil utfordres når selve samferdselsstrukturen ikke lenger spiller på lag med statusen som kommunesenter. Over tid kan Hansnes sin posisjon som kommunesenter miste sin attraktivitet, og det vil kreve stor mobilisering og tiltak for å opprettholde den status som det har hatt med knutepunktstatus. Men med en godt utbygd infrastruktur med bygg, veger, vann og avløp har Hansens sterke kort på hånden for å «stå han av» og finne nye næringer og ny virksomhet.

Men arbeidet må starte allerede nå med å se på mulighetene, tenke nytt, stimulere eksisterende næringsliv til nytenking og be om forslag til prosjekt og tiltak som peker framover mot en ny utvikling. Fokus må da være på næringer som ikke er knutepunktavhengige.

Utfordringer for Hansnes uten kompletterende transporttiltak

- Viktige tilbud innen handel kan flytte ut
- Vurdere å flytte tjenestetilbud til Gamnes
- Utfordrende å finne gjenbrukspotensiale for eksisterende bygningsmasse
- Reiseliv kan vokse, men det eksisetrende kompletterende tilbudet kan reduseres
- Andelen eldre øker andelmessig mer enn for områder nærmere Tromsø
- Arbeidsinnpendlingen minker, og de unge flytter

De grunnleggende utfordringene som er avdekket i arbeidet med dette mulighetsstudiet, er hva som skjer med Hansnes når kommunesenteret mister knutepunktstatusen.

Alternative tiltak i nye samferdselstiltak, bolig og bolysttiltak, og satsing på kompetansearbeidsplasser kan demme opp for en diskusjon om omstrukturering av tjenestelokasjoner til Gamnes.

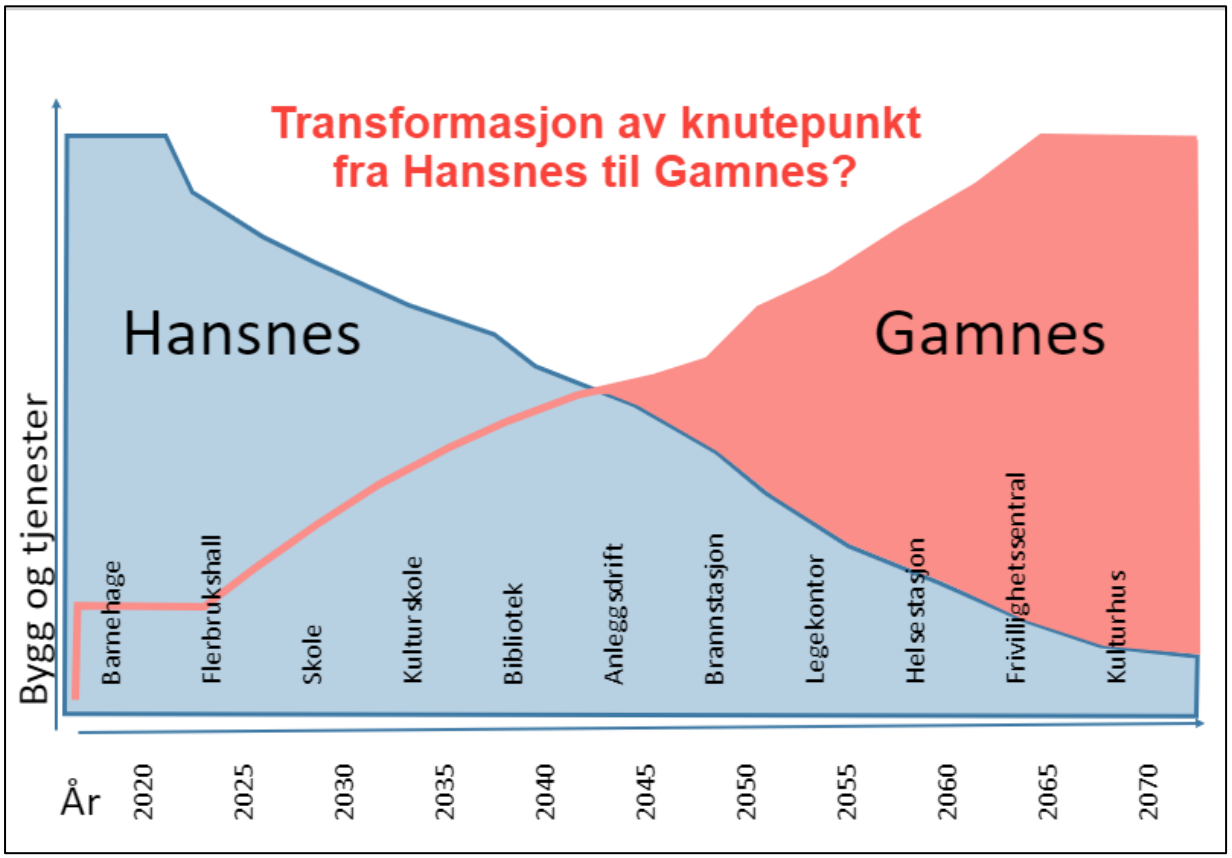

12.1 UTVIKLINGSTREKK OG FREMTIDSBILDE –HVA BETYR DETTE FOR GAMNES?

Å videreføre alle sentrale funksjoner som i dag er lokalisert til Hansnes, kan over tid vise seg å bli krevende, både med store avstander for service- og tjenestetilbudene, og for kommunal økonomi. Samtidig vil kommunen ved enhver korsveg som gjelder valg av løsninger både for tjenestetilbud og oppgradering eller fornying av bygningsmasse, stille seg spørsmål om hvordan dette best kan organiseres og eventuelt lokaliseres. Etter etablering av Langsundforbindelsen med tunnelinnslaget på Gamnes dukker spørsmålet opp om Gamnes kan være en fremtidig lokalitet f.eks. for ny skole og flerbrukshall. Ut fra spørreundersøkelsen og Work-shop anses dette som et av de store dilemmaene.

En strategi som tar høyde for utbygging av kommunale fellesfunksjoner som skole, helsetjenester og kommunal drift på Gamnes vil i realiteten innebære en flytting av kommunesenteret på sikt. Et slikt økonomisk og planmessig løft vil være urealistisk å se for seg for Karlsøy kommune.

Men dersom satsing på Hansnes som fortsatt knutepunkt er urealiserbart, kan det tvinge seg frem en gradvis forskyvning til Gamnes. En skole med tilhørende aktivitetsområder som lekeplass og innen-/ utendørs idrettsaktiviteter inkludert flerbrukshall krever en del arealer som er tilnærmet horisontale eller som kan planeres. Uansett må prinsippet om «tett og nært» og gangavstand for flest mulig innenfor en radius på 300 meter, være førende for lokaliseringa. Da kan området sør for Gamneselva mellom kote 30 og 40 m.o.h. være et mulig utgangspunkt. En slik lokalisering må selvsagt utredes og kvalitetssikres ut fra alle krav til byggegrunn, naturfarer, biologisk mangfold og kulturminner etc.

Funksjonsdelinga for øvrig bør følge samme mal som prinsippene i kapittel 11.1; service og handel mellom vegen og sjøen, og boliger på oversida av vegen og med næringsareal ved tunellinnslag for Langsundforbindelsen.

Illustrasjonen viser prinsippene for utvikling av Gamnes som lokalt bygdesenter der det kan tvinge seg frem etablering av lokaliteter og tjenester som i dag er lokalisert på Hansnes.

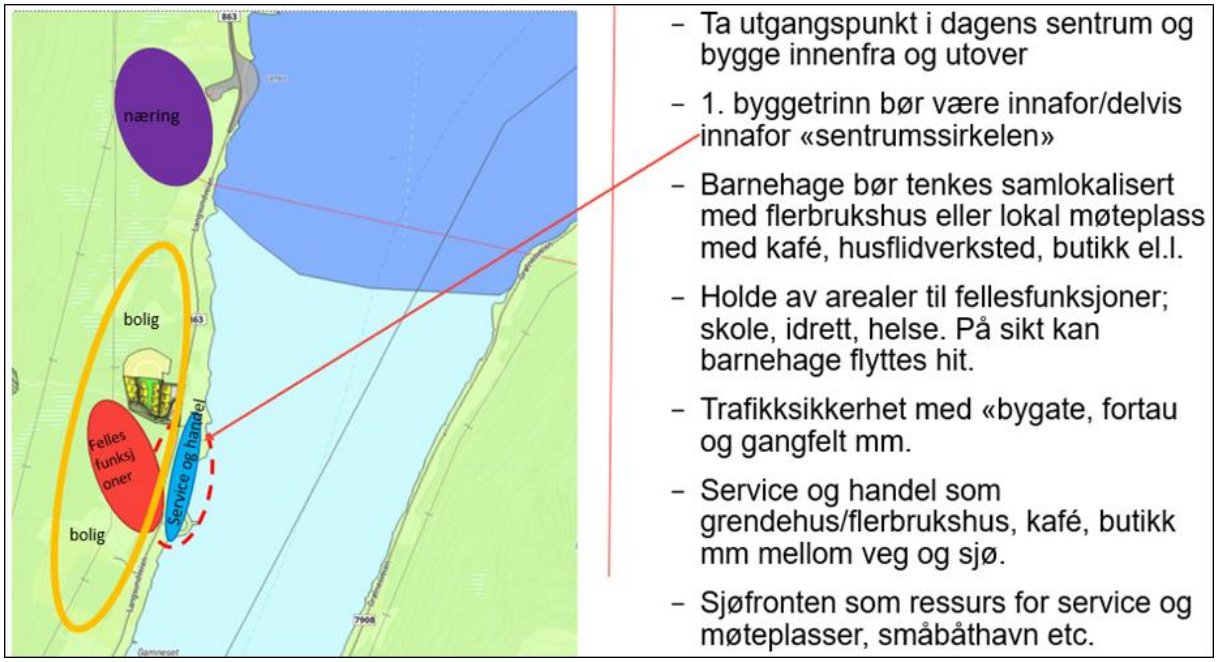

De største forskjellene er behov for fellesarealer, og at behovet for næringsarealer tenkes å være større nå, enn dersom en holder fast ved Hansnes med alle tjenestetilbudene. Dette fordi det i «retning 1» forutsettes at kollektivtilbud og hurtigbåttilbud opprettholder en større andel arbeidsplasser på Hansnes.

Kommunen er allerede i en prosess for å vurdere fornying og eventuelt nybygg at barnehagen på Gamnes. Vår anbefaling vil fortsatt være at barnehagen bør søkes samlokalisert med andre fellesfunksjoner som samfunnshus, aktivitetshus med husflidslag eller andre tilbud; mellom sjøen og veien. Dette fordi disse funksjonene lokalisert tett og nært sammen kan danne grunnstammen i sentrumsutviklingen på Gamnes.

Etablering av øvrige fellesfunksjoner vil gå over et såpass langt tidsrom at en lokalisering av barnehage som eventuell «venter på skolen og flerbrukshallen» vil ikke veie opp for synergiene som en mere sentral plassering kan gi. Når det eventuelt etableres skole på Gamnes, vil det være flere alternativer for gjenbruk av barnehagelokalene med en slik fellesløsning.

Boligutvikling bør også her først etableres mellom sentrum og etablert boligområde i Ringveien.

13.0 TRANSFORMASJON - ENDRING OVER TID – EKSEMPEL IVELAND

I 2008 arrangerte Iveland kommune en arkitektkonkurranse for utvikling av Birketveit. Vinnerkonseptet «Åkle» er et landsbykonsept som kombinerer boliger, handel/næring og offentlige funksjoner. Plasseringen er svært sentral med gangavstand til skole, butikk, bibliotek, kommunehus, kirke, sykehjem, bussholdeplass, fiskevann, samt skiog turløyper. Med dette prosjektet går Iveland kommune (ca. 1300 innb.) fra spredt til tett stedsutvikling, noe som er et brudd med kommunens tidligere planlegging og utbygging.»[20]

Forut for konkurransen hadde kommunen i lang tid jobbet med hvordan befolkningens ønske om et sentrum med flere servicefunksjoner samlet under ett tak, kunne realiseres. Det ble holdt folkemøter, satt sammen arbeidsgrupper, og barn og unge engasjert som "byplanleggere" der de kunne komme med sine innspill til utviklingen av det nye kommunesentret. I 2011 ble Iveland med i det nasjonale prosjektet Framtidens bygder (Støttet av KMD, LMD, Husbanken og Innovasjon Norge) og har siden jobbet aktivt med å realisere visjonen om ett samlende sentrum.

1. byggetrinn ble åpnet i september 2013 og her er følgende servicefunksjoner på plass:

Dagligvare med tipping og post, interiør- og gavebutikk, Iveland folkebibliotek, Iveland kommunes mineralutstilling og en moderne kafe. Nå er Næringsbygget Åkle med Jokerbutikk og flere næringsaktører realisert, og det er også bygd 24 leiligheter rundt det nye torget.

Vi har sammenstilt kartene for Gamnes og for Birketveit i Iveland kommune. Vi ser de tre omtalte nye byggene på Birketveit sørvest for den blå pila. Fra torget som disse ligger rundt, og bort til kirka, er det om lag 200 meter. Innenfor sirkelen som på det lengste er 600 meter finner vi både skole, kirke, butikk, kommunehus, sykehjem og omsorgsboliger.

Sammenligner vi med Gamnes (Til venstre) er det omlag 350 meter mellom barnehagen og Ulaheim, og overkommelig gangavstand fra Ulaheim og til boligområdet ved Ringveien. Her er god plass til nye prosjekt innenfor sentrumssirkelen som er 600 meter på det lengste.

[20] https://www.arkitektur.no/forbildeprosjekt139?fbid=271854&proid=261228

14.0 STRATEGIER FOR STEDSUTVIKLING

Samfunnet står ovenfor store utfordringer. Vi må utvikle et samfunn som er bærekraftig både i miljømessig, sosial og økonomisk forstand. Måten vi former stedene våre på har grunnleggende betydning for våre liv og hvordan vi lever dem. Skal vi lykkes med overgangen til et bærekraftig samfunn er et lokalt forankret stedsutviklingsarbeid en av nøklene.

For alle kommuner, og særlig de små, kan samlokalisering og sambruk være en nøkkel til å utvikle vitale møteplasser som kan bidra til trivsel og næringsutvikling, og samtidig styrke kommuneøkonomien. Jo færre innbyggere, desto viktigere er det at de kommer sammen for å skape liv. Utfordringen er å bringe mennesker sammen i en travel hverdag. Rådhus, kontorarbeidsplasser, skoler, barnehager, bibliotek, forsamlingssaler, boliger, butikker, kafeer og idrettsanlegg er alle eksempler på funksjoner som er velegnet for samlokalisering.

Buen kulturhus og skatepark, Mandal

Parallelt bør man jobbe med en strategi som kan frigjøre areal og bidra til gode offentlige rom utendørs for gående og syklende. I tillegg til samlokalisering må ulike virksomheter samhandle og dele funksjoner med hverandre. Å utvikle slike prosjekter kan være spennende oppgaver for samskapingsprosesser.

Levealderen har økt og vil fortsette å øke. I ifølge SSBs befolkningsframskrivinger vil antallet voksne og eldre øke mye i dette århundret. Aldring i befolkningen er en global trend og WHOs report «On aging» (2015) viser et utviklingsbilde hvor flere land i verden vil få en betydelig aldring i årene fremover. Norge er blant de få land i Europa som har befolkningsvekst og relativ høye fødselstall. Særlig har det vært innvandring som bidrar til vekst [21] men den siste tiden viser det seg at også denne avtar, og spesielt arbeidsinnvandringen.

En aldrende befolkning har konsekvenser for de fleste sektorer i samfunnet. Regjeringens strategi peker på at arbeidet for et mer aldersvennlig samfunn angår alle deler av samfunnet, og innsatsen må derfor være sektorovergripende og tverrsektoriell.

Arbeidet med å skape et aldersvennlig samfunn favner vidt og går på tvers av fagfelt, sektorer og samfunnsinstitusjoner [22] Målet er å skape et samfunn som er godt for alle, unge og eldre, og som legger til rette for å skape gode nærmiljøer som inkluderer, engasjerer og skaper bolyst.

[21] https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/flere-ar--flere-muligheter/id2477940/

[22] https://www.arkitektur.no/handbok-i-aldersvennlig-stedsutvikling

For å nå dette målet må kommunen legge til grunn prinsippene i «tett og nært» med fysiske nærmiljø som legger til rette for aktivitet og møter mellom mennesker, på tvers av alder, interesser og funksjonsnivåer.

Vår anbefaling er at Karlsøy kommune legger til grunn 10 råd for aldersvennlig stedsutvikling[23] i det videre arbeid og legger til rette for en stedsutvikling «Tett og nært».

10 råd for aldersvennlig stedsutvikling

1. Gjennomfør inkluderende stedsutviklingsprosesser som inspirerer, fornyer og forankrer ideen om et godt sted for alle – også eldre
2. Ha en bevisst og konsekvent lokaliseringspolitikk som legger opp til utstrakt sambruk og skaper en god arbeidsdeling mellom kommunesenteret og bygdene eller bydelssenterne.
3. Husk at gamle og unge trenger hverandre. Let etter løsninger som når flere brukergrupper samtidig.
4. Lag en boligpolitikk som inspirerer til at folk i ulik alder og livssituasjon kan leve sammen. Tilby ulike boligtyper og boformer tett på handel, kultur og tjenestetilbud.
5. Skap inspirerende omgivelser som er oversiktlige og trygge når sansene svekkes.
6. Skap attraktive arenaer sentralt i nærmiljøene hvor folk treffes og lag og foreninger kan ha møter, aktiviteter og arrangementer. Er det mennesker tilstede store deler av døgnet øker trygghetsfølelsen for alle.
7. Skap byer, tettsteder og lokalmiljøer hvor det er enkelt å leve uten bil - hele året.
8. Tenk nytt når det gjelder kollektive transportløsninger for eldre som bor usentralt, eller ikke har tilgang på bil.
9. Gjør universell utforming til en premiss for all planlegging.
10. Ansett en stedsutvikler som har som oppgave å jobbe på tvers i kommunen og samarbeide med frivilligheten, befolkningen og næringslivet slik at planer og intensjoner kan bli gjennomført med kvalitet.

[23] Håndbok: Aldersvennlig stedsutvikling, NAL 2019

VEDLEGG:

1. Illustrasjoner
2. Vedleggdokument med dokumentasjon fra arbeidsverksteder, spørreundersøkelse og oversikt over sammenlignbare kommuner.

REFERANSER:

- Karlsøy kommune (2017) «Kommuneplan Samfunnsdel 2017-2030»
- Karlsøy kommune (2019) «Planprogram for kommuneplanens arealdel 2020-2030»
- Karlsøy kommune (2018) «Strategisk næringsplan 2018-2030)
- Næringsforeningen i Tromsøregionen (2018) «Veganalyse – Fylkesveg 863 Skulgam – Hansnes»
- Sjurelv Konsultasjon (2004) «Mulighetsstudie av Langsundforbindelsen»
- Sjurelv Konsultasjon (2004) «Karlsøyforbindelsene»
- Kjell Arne Rørvik (2020) Innlegg på Vinterkonferansen 2020 Fylkesmannen i Troms og Finnmark «Et nytt tiår – Og hva skjer nordpå?»
- Harstad Tidende (6.1.2020) «UIT rektor Anne Husebekk tror klimaendringene vil gi flere innbyggere i Nord-Norge»
- Regjeringen.no (2019) «Ny folkehelsemelding: Gode liv i eit trygt samfunn»
- Regjeringen.no (2016) «Flere år – flere muligheter: Regjeringens strategi for et aldersvennlig sam-funn»
- Norske arkitekters landsforbund (2019) «Håndbok i aldersvennlig stedsutvikling»
- Statistisk sentralbyrå (2019) «Kommunefakta Karlsøy»
- Nordlys (2020) Kronikk finansdirektør Bengt Olsen SNN «Nord-Norge går som det suser – men er vi på rett vei?»
- Norskfisk.no nr. 4 (2019) «Lurøy kommune»
- NIBR (2008) NIBR-rapport 2008-5 «Steds- og næringsutvikling på Lovund – frå krise til suksess»
- Susan Pinker (2015) The village effect: How Face-to-face Contact Can Make Us Healthier, Happier and Smarter"
- Bylivsenteret (2016) "Fremtidens landsby – Iveland"
- Transportøkonomisk institutt (2010) "Regionsforstørrelser: Lokale ringvirkninger av Transportinveste-ringer»
- Finnmark, Troms og Nordland fylkeskommuner (2014) «Fra kyst til marked – Sjømattransport i Nord-Norge i 2014
- Sparebank1 Nord-Norge (2019) Nye stemmer: Perspektivmelding 2019 «Hvilken opplevelse har de unge i Nord-Norge av landsdelen, og hvordan kan vi begynne å løse utfordringene de ser?»
- High North News (2020) Arne O. Holm kronikk 6.2.2020 "Gud bevare landsbyen min»
- KPMG (2019) «Finansiell analyse Langsundforbindelsen»
- Transportøkonomisk Institutt 2011: Eldres mobilitet og velferd – utvikling, reisebehov og tiltak